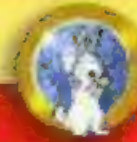
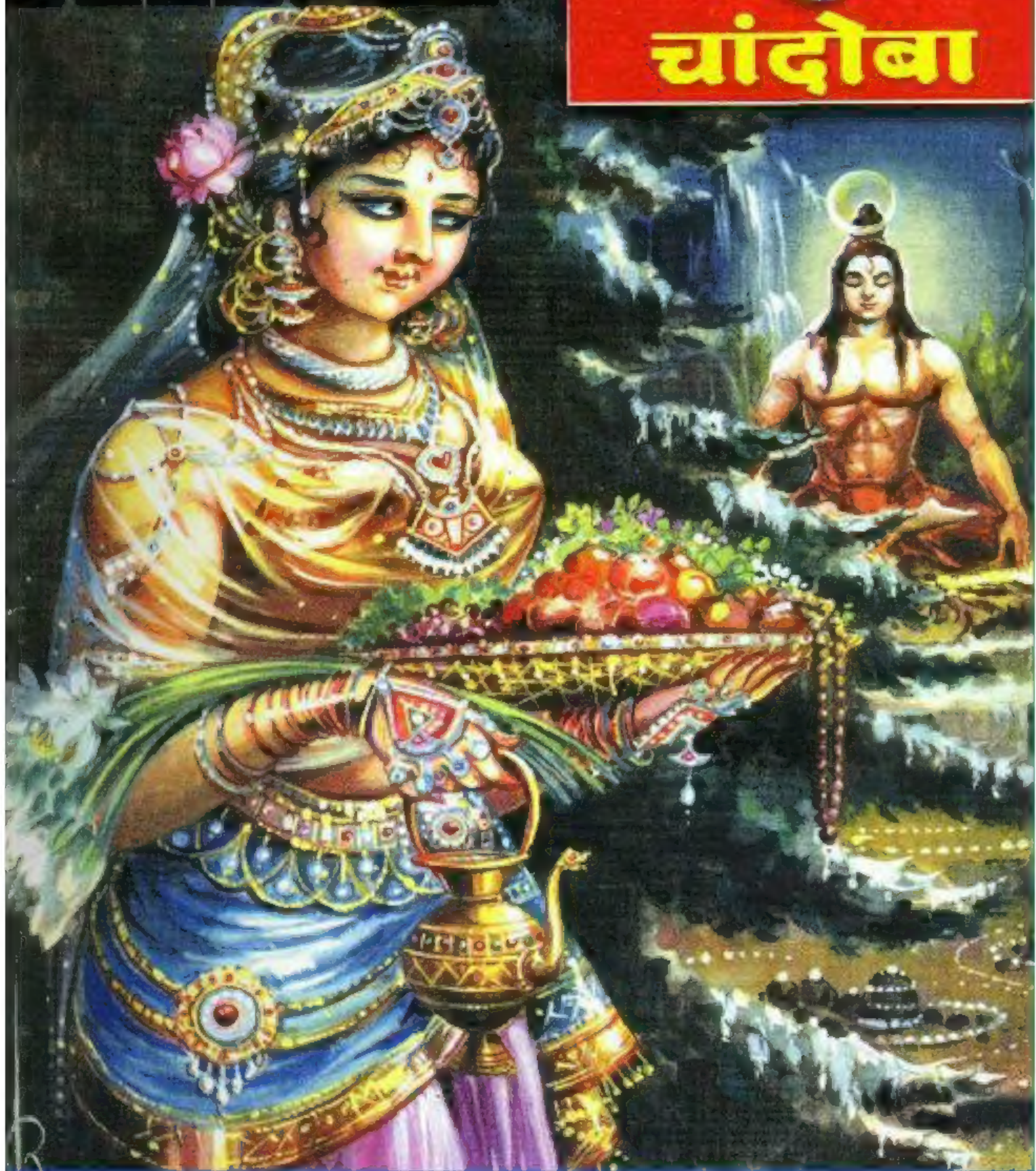

फेब्रुवारी २००२

Rs. 10/-

चांदोबा

भारताचे वीर-५

भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यांत अनेक वीर चमकले. तुम्ही त्यांना ओळखता का?

1. लोरी ब्राउडर हिने येथे त्यागला. त्याला काही बांगयला पकोट, ओळख
2. लोरी ब्राउडर या बाबत स्वतःची आणि बंगाली बांगयलांचे लिखित आवृत्ती लिहून त्याला सत्ता-विजेता म्हणत तो कोण आहे?
3. या स्वातंत्र्यलढीत काळवयांचे काय ना ठार पडले होते. त्यामुळे त्याला एक पदवी मिळाली. ते कोण ते माहीत आहे?
4. बलराम ठोंगे याने आपल्या मित्रांसह एक वेळेसाठी पावकली, आणि मोठ्या खोलीची मीठी पावकली काढून घेतली. ब्रिटिश विरोध बळग्याला त्याला शस्त्रे खोचून काढली होती. तो कोण होता?
5. याने नाम साहेबच्या ठोंगेचे नेतृत्व करून ब्रिटिश विरोध करताना ब्रिटिश १८५७ च्या क्रांतीत त्याने विलेजियस कायदे अंमलात आणून घेतले होते. त्याचे नाव काय होईल?

तीच बिनचूक उत्तरांना बहिष्काराच्या साधकली मिळतील.

बलराम ठोंगे याने आपल्या मित्रांसह एक वेळेसाठी पावकली, आणि मोठ्या खोलीची मीठी पावकली काढून घेतली. ब्रिटिश विरोध बळग्याला त्याला शस्त्रे खोचून काढली होती. तो कोण होता?

बलराम ठोंगे याने आपल्या मित्रांसह एक वेळेसाठी पावकली, आणि मोठ्या खोलीची मीठी पावकली काढून घेतली. ब्रिटिश विरोध बळग्याला त्याला शस्त्रे खोचून काढली होती. तो कोण होता?

बलराम ठोंगे याने आपल्या मित्रांसह एक वेळेसाठी पावकली, आणि मोठ्या खोलीची मीठी पावकली काढून घेतली. ब्रिटिश विरोध बळग्याला त्याला शस्त्रे खोचून काढली होती. तो कोण होता?

1. लोरी ब्राउडर हिने येथे त्यागला. त्याला काही बांगयला पकोट, ओळख
2. लोरी ब्राउडर या बाबत स्वतःची आणि बंगाली बांगयलांचे लिखित आवृत्ती लिहून त्याला सत्ता-विजेता म्हणत तो कोण आहे?
3. या स्वातंत्र्यलढीत काळवयांचे काय ना ठार पडले होते. त्यामुळे त्याला एक पदवी मिळाली. ते कोण ते माहीत आहे?
4. बलराम ठोंगे याने आपल्या मित्रांसह एक वेळेसाठी पावकली, आणि मोठ्या खोलीची मीठी पावकली काढून घेतली. ब्रिटिश विरोध बळग्याला त्याला शस्त्रे खोचून काढली होती. तो कोण होता?
5. याने नाम साहेबच्या ठोंगेचे नेतृत्व करून ब्रिटिश विरोध करताना ब्रिटिश १८५७ च्या क्रांतीत त्याने विलेजियस कायदे अंमलात आणून घेतले होते. त्याचे नाव काय होईल?

ही बहिष्कार देत आहे

वीरबाहूचा संन्यास

जोगपूरमध्ये वीरबाहू नांवाचा एक गरीब इलाहाबाद होता. त्याच्या घरी त्याची पत्नी, दोन मुले आणि म्हातारी आई इतकी मंडळी राहात होती. तो खूप कष्ट करीत असे पण कुटुंबाचे पालनपोषण करण्यासाठी उत्पन्न त्याला मिळताना येत नव्हते. मोठ्या जेवणादेखील सगळ्या परिवाराला तो देऊ शकत नव्हता. निराश होऊन त्याने संन्यास घ्यायचा निर्णय घेतला, आणि जंगलात असलेल्या एका संन्याशांच्या मठाकडे जायला तो निघाला.

बिचारा वीरबाहू दुःखाने खाली मान घालून जंगलाच्या काटेने चालला होता. रस्त्यातच त्याला एक मोठी धैरी दिसली. त्याने ती धैरी उचलली. त्यात रुपये भरलेले होते. तो आनंदाने स्वतःचीच दडवणू लागला, "असं विसतंय, धैरी मी संन्यास घेतला तर दमवेवीला आवडले नसत. म्हणून तिला माझी दया आली आणि तिने माझ्या वाटेत ही धैरी देवली. आता मी घरी पात नार्जन आणि गुण्याने दिवस काढीन" असं म्हणून तो उलट फिरला आणि घराच्या दिशेने तो चालू लागला.

दुसऱ्याच क्षणी कुशीतरी जोरात ओळखलं, "बाबू आधी." वीरबाहूने घाबरून मार्गे वळून पाहिलं, दोन

घटेकरे चोर तिथे उभे होते, त्यांच्या हातातल्या धारदार तलवारी चमकत होत्या. त्या तलवारी पाहून तो फरक ध्यावला, त्या चोरांनी जवळच्या एका गावात चोरी घेली होती. रुपयांनी भरलेल्या शेंकट्यांमधली एक धैरी रस्त्यात पडली. चोरांच्या नेष्ठां हे तलांत आले तेव्हा ते धैरी शोधत पळ येत होते आणि त्यांना ही धैरी वीरबाहूच्या हातात दिसली.

दोघेही चोर वीरबाहूच्याजवळ आले आणि त्याला बरडास्त ते म्हणाले, "मुकाट्याने ही धैरी आमच्या देऊन द्या. हे सगळं पण मिळवण्यासाठी आम्ही मोठं धरंदा केलेय, खूप शक्कल जवळीय आम्ही, आणि तू हे हडप करायला निघता आहेस काय?"

वीरबाहूची घाबरून शाळण उडालेली होती. ग्रंथकारांप्रमाणे त्याने ती धैरी चोरांना देऊन टाकली ते तो म्हणाला, "हे बघा बाबू, ही गुन्याची शेंकटी आहे ते मला माहीत नव्हतं, मी आयुष्यात आसंख्या अडचणी सोसल्या आहेत. खूपच कष्ट केले. पण माझ्या कुटुंबाचा सांभाळ करणं काही मला जमते नाही, म्हणून संन्यास घ्यावा या विचाराने मी संन्याशांच्या मठाच्या दिशेने निघालो होतो. वाटतं

- रमणी -

रस्त्यात पडलेली ही थैवी मला मिळाली, मी विचार केला की माही दया घेऊन माझे कष्ट बघू करण्यासाठी वनदेवीने ही थैवी मला भेट म्हणून दिली असली."

त्याचा खुलासा ऐकून ते चोर जोरजोरावे हंसायला लागले, ते म्हणाले, "तुम्ही मरीची दू करायला काय वनदेवी तुला मदत करील होय? अशी फुकट आशा मुलीच बाळगू नकोस. असले पोकळ विचार मनातून साफ काढून टाक. तो पहा, डाव्या बाजूला सन्याशांचा मठ दिसतोय. तिथले सन्यासी आता भिक्षा मागायला बाहेर निघाले असतील." असे म्हणून चोर तिथून तिथून गेले.

चोरांचे बोटणें ऐकून वीरबाहुच्या मनात सन्याशांच्याबद्दल तिरस्कार निर्माण झाला. तो विचार करू लागला, "मला शैली करायची माहीत आहे, नांगर चालवणे महीत आहे, माझ्या अंगात मेहनत करायची तक्कद आहे, तेव्हा मी सन्याशांच्याप्रमाणे भिक्षा कज्जाला मागू? आणि ते सुद्धा फक्त भासं घोर भरण्यासाठी? छे, छे! हे सन्यासी काहीही कामधंद्या न करता, केवळ मीक मागत फिरतात? हे म्हणजे आपल्या जनावरांपासून फक्त जाण्यासारखे आहे. हे सन्यासी इतके का आळशी असतात?" त्याचे मन बदलले, तो लडक मागे फिरला आणि घरी गेला.

वीरबाहुच्या आईला आपला मुलगा गोंधळून गेला आहे हे बघून समजले, तिने त्याला विचारले, "ओ वीर, काय झाले? इतकी कसली काळजी वाटतेय

रे? कसला विचार करतो आहेस?"

जे काही घडले होतं, ते वीरबाहुने कोणतीही तपस्यापवीन करता, सगळं आईला सांगितलं. त्याला धीर देत त्याची म्हातारी आई म्हणाली, "बरं झालं, शीबटाच्या क्षणी देवाने तुला चांगली बुद्धी दिली. बुद्धीच्या प्रगल्भतेने तुला धंद्यात ओपणवेलं! अरे, हे सन्यासी कसे गुजराण करतात ते तुला ठाऊक आहे का? आपल्यासारख्या गृहस्थांच्या दयेवरच ते जगातले. आपण जे काही त्यांना निर्मळ मनाने थोडक्या देतो, तेचढ्यास्वरूप ते भागवतात. ते स्वतःच अवलंबून नसतात, पण दुसऱ्यांच्या मदतीवर जर अवलंबून असतात. लक्षात ठेव बाळा, देणारा हून नेहमी घेणाऱ्यापेक्षा श्रेष्ठ असतो. सगळ्यांत देणाऱ्यांबद्दल आदरची भावना असते, तेव्हा सन्यास व्याख्यानेच विचार घ्यायला येतो. मनात आलाच तर तो काढून टाक. लक्षात आले का?"

"एवढी साधी गोष्ट मला समजत नाही का? इतका का मी वाचळत आहे?" वीरबाहु विदुत म्हणाला, तेव्हा त्याची आई म्हणाली, "अरे, हे समजत असूनदेखील सन्यास व्यासना घरातून गेला होतास-ना? हे काही शहाण्या प्राण्यांचे लक्षण आहे का? चारपाच वर्ष अशीच कपून मेहनत कर, तोपर्यंत तुझे दोन्ही मुलगे मोठे होतील. ते तुला मदत करायला तयार होतील, आणि मग आपल्या सर्वजण अन्नदान रचता येईल."

प्राणाची भिती

एका जंगलात एक सरा एहीत होता. एकदा एका खड्ड्यात त्याचा पाय अडकला, खड्ड्यात पाणी होते पण तो बुडण्याइतके नव्हते, रस्त्याने बाहेर पाऊला खूप प्रयत्न केला पण त्याला काही काळकर केला येईना.

तो गमलत फारच कंठी सावला. त्याला वाटलं की आता इथून बाहेर पडायला काही मार्ग नाही तेव्हा आता या ठिकाणी आपण निश्चितच मरणार, तो खूप दुःखी आला होता. त्याच वेळी तिथून जाणाऱ्या एका माकडाला व दोन सशांना त्याची ही दशा समजली. त्या तिघांनी मिळून त्याला बाहेर काढण्याचे आटेकाट प्रयत्न केले. पण त्यांत ते अयशस्वी झाले. खड्ड्यात अडकलेल्या रस्त्याने त्यांना सांगितलं, "तुमचा प्रयत्न थांबा बरईल, तुम्ही तिघेही इथून निघून जा."

त्या दोघा रस्त्यांना व माकडाला त्यांच्यापुढून फार बरईत वाटत होते, पण ते विचारे काय करणार? ते तिथून निघून गेले.

थोड्या वेळांनंतर एक लांडगा ओरडत खड्ड्याच्या दिशेने जाऊ लागला. लांडग्याचा आवाज ऐकूनच खड्ड्यात पडलेला सरा भीतीने थरथर कापायला लागला. त्याला वाटलं की आता मात्र प्राण वाचणे कठीण आहे, विचाची बाजी लागून त्याने छत्रांग मारली. आणि काय गंमत, तो वटवत खड्ड्याच्याबाहेर आला आणि पाहता पाहता नव्वेआठ झाला.

जेव्हा सरा बोटेत पळत जात होता, तेव्हा वाटेतच त्याला ते दोन ससे व माकड भेटले. त्या सगळ्याला त्यांना सादरच वाटले. त्यांनी चर्चित होऊन विचारले, "साम्ही इतका प्रयत्न केला तरी तू बाहेर येऊ शकला नाहीस, पण आता तू कसा बाहेर आलास?" सशाने उत्तर दिलं, "मी बाहिलं की नोंदश ओरडत माझ्याकडेच येतोय, मी साधी शक्ती एकत्रित जडी मारली आणि बाहेर आलो झालो."

त्याचा खुलासा ऐकून माकड व दोन्ही ससे हंसायला लागले.

- जमुनराणी

निसर्गप्रेमींना कोरापुट अतिशय आवडते. ओरिसाच्या या जिल्ह्यात निसर्गाची संपदा गरभल सांखी आहे. कोरापुट १९९० फूट उंचीवर असून प्रसिद्ध दंडकारण्य वंगल लगतच आहे.

कोरापुट जिल्ह्याचे व्यापारी केंद्र असलेले जेपोर - तिथेही धबधबे, आणि गन्ध प्राणी अरलेली जंगले आहेत, जेपोरला प्रमुख ठाणी करून आजू-बाजूची प्रेक्षणीय स्थळे व रहती यांचे आयोजन करता येते.

जेपोरपासून ३० कि मी अंतरावरचे बुदुमा - इथे मच्छकुळ नदीवर एक सुंदर धबधबा आहे.

पर्यटकांसाठी दुसरे आकर्षण केंद्र म्हणजे गुप्तेश्वर. या सुंदर जागी भगवान शिव गुप्तेश्वराचे एका गुह्यातले मंदिर आहे हे जेपोर पासून ५८ किमी. दूर आहे.

रायगड-हे जिल्ह्याचे व गंधाचेही नांव आहे, हे कोरापुटहून बेहदमगुला जायच्या वाटेवर आहे. हे गावही त्याच्या निसर्गसौंदर्याबद्दल प्रसिद्ध आहे. इथून १३४ किमी अंतरावर असलेले मिनाझोवा, हे तीन नद्यांच्या संगमावर वसलेले आहे. हे केवळ सौंदर्य-प्यल्लूच नव्हे, तर एक तीर्थास्थळ म्हणून देखील प्रसिद्ध आहे. कोरापुट हे अनेक आदिवासी जमातींचे मूळ ग्राम आहे.

यक्ष पर्वत

13

(खड्ग, जीवदत्त आणि मणिभूषण जिथे थांबले होते, तिथे एक राक्षसी आली. तिच्या धर्तरीकडून जीवदत्ताला यक्षपर्वताबद्दल काही रहस्यपूर्ण गोष्टी कळल्या. मध्यरात्री काहीतरी आवाज ऐकू जाता म्हणून मणिभूषण जागा झाला आणि धावरून ओरवायला लागला.) यानंतर पुढे...

मणिभूषणच्या ओरडण्यामुळे जीवदत्ताची झोप मोड झाली आणि तो जागा झाला. जीवदत्ताने मणिभूषणला धीर वेण्याच्या उद्देशाने म्हटले, "मणिभूषण, गप्प बस बघू! धावरण्याचे काही एक कारण नाही ज्या दोघी राक्षसिणी इथे आल्या होत्या ना, त्यांना माहीत आहे की तू काही यक्ष मणिरजित नाहीस.

तू मणिरजितचा सेवक आहेस हे त्यांना ठाऊक आहे. कारण तू मणिभूषण आहेस हे मी त्यांना सांगितले आहे. त्यांनी माझ्या सेवकाच्या विश्वास ठेवला आणि त्या निघून गेल्या."

त्यानंतर मणिभूषणने झोपण्याचा खूप प्रयत्न केला, पण त्याला झोपच येईना. तो

जागाच राहिला. उजाडल्यानंतर खड्गय जीवदत्त जागे झाले, त्यानंतर ते सर्वजण मिळून नाथेजवळ गेले आणि नाथेत बसले. मणिभूषण दहलूतू नाव घालून लागला.

एक प्रहरानंतर नाव किनाऱ्यावर थांबवली गेली. नाथेदत्त उतरत मणिभूषणने त्या दोघांना सांगितले, "हा यक्षपर्वत आहे. आत तुम्ही इथे उतरू शकाल, माझे मातक प्रणिरजित आपणा दोघांना भेटायला इथे स्वतःच आलेले आहेत."

खड्ग व जीवदत्त किनाऱ्यावर उतरले आणि पर्वताच्या विरोकडे पाहू लागले. तिथे एका उंच खडकावर एक तरुण उभा होता, त्याच्या हातांत

तुमच्यासाठी एक स्पर्धा

एक चौदा वर्षांखालील मुलामुलींसाठी स्पर्धा - VI

- कोरापुट जिल्ह्याचा एक सर्वांगीत व्यक्तीची एक हवाई यात्रा काढायला आहे. ती कुठे आहे ते वाचून आणू!
- नाथको हा आशियातील सर्वात मोठा ऑल्युमिनियमचा कारखाना कोरापुटजवळच आहे. तो कुठे आहे?
- नाथको नदीवर खडकोणीं दोन धबधबे आहेत. इथे दोन प्राण्यांचा आकाराचे खडक फक्त प्रसिद्ध आहेत. या जागेचे नाव सांग.

दिलेला ओळीवर तुमची उत्तरे सुवाच्य अकरात लिहा. खाली दिलेले कृपेन भर व तुमची प्रवेशपत्रिका खालील पत्त्यावर पाठवा.

Orissa Tourism Quiz Contest - VI
Chandamama India Limited
No.52, Defence Officers Colony
Ekkatathangal, Chennai - 600 697

नाव : .....
वय : .....
एता : .....
मेलकोड : ..... फोन : .....

एक लहानशी नद्या होती, ती तरुण खड्ग व जीवदत्ताकडे एकटक पाहत होता.

तिथेजण त्या पुत्रकाजवळ पोचले. खड्ग व जीवदत्ताला तीक्ष्ण नजरेने न्याहाळत त्या मुयकाने म्हटलं, "खड्ग आणि जीवदत्त, तुम्हा दोघांचं हे दुर्धर साहस पाहून मला आश्चर्य वाटतंय. म्हणतात ना, बुद्धि कर्मानुसारिणी! तुम्हाला पाहून मला तर तुमची दया येते!"

जीवदत्ताने मणिरंजितला तखारिखान्त नीट न्याहाळलं, आणि तो म्हणाला, "मणिरंजित, पद्मावतीचं म्हणणं आहे की जो इथल्या दगडी रथाता त्याच्या जागेवरून सकळू शकते, तोच महावीर आहे. आणि या कामासाठी येणाऱ्याचा बंध करण्याची तुझी योजना आहे. आता तीच योजना तुम्हा गळफांस बनणार आहे. कुठे आहेत

फेब्रुवारी २००९

त्या दोघी राजकन्या? पद्मावती व वसंत-कुमारी?"

त्यांचे बोलणं ऐकून मणिरंजित संतापला. तो आपली नंदा उचवणारच होता, तितक्यांत खड्गवमनि तलवारीच्या मुठीवर हात ठेवीत म्हटलं, "मणिरंजित, जेव्हा आम्ही ती दगडी रथ त्याच्या जागेवरून हालचू शकणार नाही, तेव्हाच तू आपली नंदा उचव. जर आम्ही या कामांत अयशस्वी झालो तर मग तुलाच महावीर समजून पद्मावती तुझ्याशी विवाह करील. पण अगोदर आम्हाला तो रथ कुठे आहे तो दाखव."

मणिरंजित त्यांना काही उत्तर देण्यापूर्वीच मणिभूषण त्याला म्हणाला, "उतावळेपणा करूं नकोस मणिरंजित. प्रथम या दोघा तरुणांना रथाच्याजवळ घेऊन चला." मणिरंजितने आपला राग आवाला आणि तिघांना आपल्याबरोबर तो घेऊन निघाला.

घोड्यांचे वेळांत ते एका पठारपर्यंत पोचले. त्या पठाराच्याखाली फळाफुलांनी तगडतेले वृक्ष दिसत होते. तिथल्या विस्तीर्ण उद्यानांतल्या मधल्या भागांत एकमेकांपासून जरा दूर असलेली रथाच्या आकारांतली दोन मोठी घरे होती. त्यापैकी एका भुवनाच्या रीठावर दोन तक्षणी उभ्या होत्या, आणि तिथून त्या खड्ग व जीवदत्ताला पाहत होत्या. त्या दोघांना पाहून त्या दोघींच्या चेहऱ्यावर आनंदाची झळाळी दिसू लागली.

जीवदत्ताने त्या दोघी युवतींना पाहून म्हटलं, "मणिरंजित, वसंताकुमारी आणि पद्मावती, म्हणजे याच दोघीवणी ना?"

चांदोघा

"हो, तुमचा दोघांचा पराक्रम पाहण्यासाठी त्या आतुर झाल्या आहेत, म्हणून तिथे उभ्या आहेत." असं म्हणून तो वळता आणि दगडी रथाकडे बोट दाखवून म्हणाला, "तुम्ही जो पाहत आहात तोच दगडी रथ आहे." दांतओठ आवळत मणिरंजित म्हणाला.

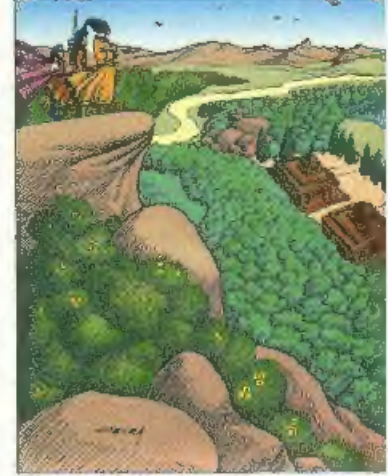
त्या दोघांनी तिकडे पाहिलं की तो वीस फूट उंचीचा रथ होता त्याला लागूनच पर्वत होता. जेव्हा ते दोघेजण रथाच्या दिशेने जाऊ लागले, तेव्हा मणिभूषणला बोलावण्यासाठी मणिरंजित मागे फिरला. पण मणिभूषण द्रकडेतिकडे कुठेच दिलेना.

कांडीही न बोलता मणिभूषण तिथून निघून गेलेला पाहून मणिरंजितला आश्चर्य वाटले. नंतर तो रथाजवळ गेला. तोपर्यंत खड्ग व जीवदत्ताने रथाच्या चारी बाजूंना फिरून रथाचे नीट निरीक्षण केले होते.

जीवदत्ताने वांकून रथाच्या खालच्या बाजूचे भाग खदगता दाखवत म्हटले, "खड्ग, हा रथ पर्वताला जोडलेला नाही आहे. इथे पडलेल्या पत्थरांमधूनच हा रथ निर्माण केलेला आहे. त्याच्या खालून अस्पष्ट आवाज येत आहेत आणि अंधुकसा प्रकाश येतो आहे. असं वाटतंय की काही माणसं आपसात बोलत आहेत."

जीवदत्ताचे बोलणं ऐकून मणिरंजित संभित झाला. जणू काही त्याला पखाशा माणसे दश केला होता! नकळत तो उदगारला, "रथाच्या खालून काय तुम्हाला माणसांचे आवाज ऐकू येत आहेत आणि प्रकाश दिसतो आहे? अशक्य, हे सर्वथेव अशक्य आहे."

चांदोघा

"अशक्य कसं असेल? डोंगरात जे हिरे जवाहर आहे, ते खणून वाहेर काढणारे तुझे सांगळे नुलाम मुके तर नाहीत ना?" जीवदत्ताने तीक्ष्ण स्मरांत विचारले.

क्षणभर मणिभूषण बावचळून गेला. नंतर स्वताला सावरत त्याने विचारलं, "तुम्हाला हे रहस्य कसं माहित झालं? कोणी सांगितलं हे रहस्य? आता लक्षांत आलं, मणिभूषणनेच हे रहस्य तुम्हाला सांगितलं असलं पाहिजे."

"विचाराऱ्या मणिभूषणवर संशय पाखडू नकोस. त्याच्या बोलण्यावरून अजून तरी आमच्या ध्यानांत येत नाही की तो तुम्हा सेवक आहे की दोस्त आहे! यक्षपर्वतावरूनची सारी रहस्ये मला माझ्या दिव्य दृष्टीमुळे समजली आहेत." जीवदत्ताने हसून म्हटले.

मणिरंजितच्या चेहऱ्या रागाने काळानिळा झाला.

13

फेब्रुवारी २००९

तो म्हणाला, "जीवदत्त, उगीच पोकळ गप्पा मारू नकोस. रथ जागेवरून सरळगण्याचा प्रयत्न करता आला तर कडून पाडा ना! तुमच्याकडून हे काम होतंय की नाही याचा निर्णय तरी होईल. तुमचे शक्ती-सामर्थ्य पाहण्यासाठी पद्मावती आणि वसंताकुमारी त्या भवनावर उत्कृष्टतेने उभ्या आहेत."

जीवदत्ताने खड्गवर्माला खूप केली आणि त्याच्या आकाराची बांधलेली ती दोन धर्मे दाखवत त्याने मणिरंजितला विचारले, "ज्या भवनाच्या सीमावर वीनही राजकुमारी उभ्या आहेत, त्यांच्या शेजारचे भवन हे तुझे निवासस्थान आहे ना?"

"हो, पण ह्या प्रश्न तु का विचारतो आहेस?" मणिरंजिताने विचारले.

"कारण ते भवन काही क्षणांतच कोराळणार

आहे, हे पाहो!" असं म्हणून जीवदत्ताने मंत्रोच्चारण केले व आपला वंड वगळी रथानर ठेवला. नंतर त्याने वाय मारतो.

झालं, पाहता पाहता रथ आपल्या जागेवरून हल्ला. आणि उत्तराच्या वाजूला वेगाने सरकत मणिरंजितच्या भवनावर आदळला. त्या भवनाचे व दगडी रक्षाचे तुकडे झाले, त्यातले काही तुकडे उडाले आणि उद्यानवनांत जाऊन पडले.

आपल्या डोक्यासमोर होत असलेला हा सर्वनाश पाहून मणिरंजितचे शरीर कांपायला लागले. त्याच्या तोंडून शब्द फुटले, असें कधी होऊं शकेल हे त्याच्या स्वप्नात देखील कधी विचार आला नव्हता. स्वतःला सावरत जीवदत्तावर प्रहार करण्यासाठी त्याने आपली नवा सर उचलली, परंतु तेवढ्यांत खड्गवर्माने तलवार उपसली आणि तो मणिरंजितला चालून गेला.

जीवदत्ताचा आनंद गननांत साधेना, गंधर्व वसुमतीने त्याला दिलेला कोंशाचा छोट्या नगाडा हातांत घेतला आणि जोरजोराने वाजवू लागला. दुसऱ्याच क्षणी दगडी रथ जागेवरून हलल्यामुळे तिथे एक भुवार दिसले. त्यातून काही राक्षस व गंधर्व वर आले, ते जोरजोराने ओरडायला लागले.

जीवदत्ताने त्यांना सर्वना गप्प बसव्यास सांगितले आणि तो म्हणाला, "या भणावसून तुम्ही सर्वजण स्वतंत्र आहात, तुम्ही आता आपापल्या घरी जाऊं शकता." त्याने पुन्हा कोंशाचा नगाडा हातांत धरला व म्हणले, "हा कोंशाचा नगाडा वसुमती नवाच्या गंधर्वाने मला भेट दिला होता. तुमच्यापैकीं बर कुणी गंधर्व असेल तर पुढे या आणि हा घेऊन जा."

एव गंधर्व पुढे आला. जीवदत्ताना दिलेला नगाडा त्याने घेतला आणि त्याचे चुंबन घेतले. बंधुमुक्त झालेल्या गंधर्वाना आणि राक्षस्यांना जीवदत्त काहीतरी सांगणार होता तेवढ्यांत मणिरंजितचे फिचालाणी ऐकायला आले. जीवदत्ताने कळून पाहिले, खड्गवर्माने मणिरंजितला घाबळ केले होते आणि छाली पडलेल्या मणिरंजितच्या गळ्यावर आपली तलवार टेकवून तो मोठ्या लबाब्यांत उभा होत.

ते दृश्य पाहून जीवदत्त जोरांत हंसायला लागला. तेव्हा खड्गवर्माने जीवदत्ताला सांगितले, "जीवा, या दृष्ट मणिरंजितला मी मृत्यूच्या दारदंत लोटू की सोडून देऊं" या पापीने राजकुमारीचे अपहरण करून केवळ त्या दोघीनाच त्रासा दिला आहे असं नाही, तर त्यांच्या मातापित्यांनाही त्याने मानसिक धक्का दिला आहे."

राजकुमारी पद्मावती व वसंताकुमारी तिथे आल्या. मणिरंजितला पाहताच वसंताकुमारी उदगारली, "मी तर प्रतिज्ञा केली होती की जो वीर या नीच माणसाला मारील, त्याच्याशी मी विवाह करीन, वर माझ्या डोक्यापेखल याचा मृत्यू झाला नाही तर मी आजन्म क्रमचारणी बनून राहीन."

खड्गवर्माने वसंताकुमारीला निरखून पाहिले. तिचे अदभुत सौंदर्य पाहून तो मुग्ध झाला. तिच्या बोलण्यावरून स्पष्ट समजत होते की मणिरंजितला ठार मारले तत्तच वसंताकुमारी त्याची पत्नी होऊ शकली असती. त्याने आणखी काही विचार न करता तलवारीला हात घातला व ती मणिरंजितच्या गळ्यांत ती धुसमणार, तेवढ्यांत आवाज आला 'धांज जरा!' सर्वांनी

आवाजाच्या दिशेने रर पाहिले.

हसाच्या आकाराची एक आकाशयात्र त्यांच्यासमोर वेऊन छाती उतरले. त्यांतून यक्षराजा व मणिभूषण बाहेर आले.

यक्षराजाने सगळ्यांकडे वळून म्हटले, "खड्ग आणि जीवदत्त, तुम्ही दोघेजण असामान्य वीर अह्मन यांत संशय नाही. मणिभूषणने मला सारं काही त्विस्तर सांगितलं आहे. हा मणिभूषण एक काळा डाग आहे. झाच्यामुळे सारा यक्षवंश काजळला गेला आहे. परंतु याला सेहदूम हा हा जिवंत असता तरी प्रेत्यांतच जमा आहे."

खड्गयवर्मा आता प्रश्न पडला. मणिभूषणने मारावे की सोडून द्यावे याचा श्याला निर्णय करता येईना. तेव्हा जीवदत्ताने म्हटले, "खड्ग, यक्षराजाचे बोवर्गे नू ऐकते फेब्रुवारी २००२

आहेत ना? मणिभूषणने अमर कर आणि त्याला सोडून दे."

"मग वीरपुरुच्या राजकुमारीच्या प्रतिज्ञेचं काय होईल?" खड्गयवर्माने राजकुमारीकडे पाहून म्हटले.

वसंताकुमारी बाजून खू झाती आणि पद्मावतीच्या पाठीमागे लपली. यक्षराजाने हंसून म्हटले, "मी आधीच सांगितलंय की मणिभूषण आता जीवत असता तरी प्रेत्यांतराचाच आहे. म्हणून वसंताकुमारीच्या प्रतिज्ञेचा भंग होणार नाही. तिची प्रतिज्ञा खोटी ठरणार नाही. तिच्या शब्दाप्रमाणेच होईल. मी स्वतःच दगडी रथ सरकण्याच्या जीवदत्ताचा विवाह पद्मावतीशी, आणि खड्गयवर्माचा विवाह वसंताकुमारीशी तगेच करून देतो. पुष्पमळा येऊन या शे"

मणिभूषणने विमानांतून चार पुष्पमाला झाणल्या. त्याने चौघांना एकएक भाळ दिली. पद्मावती व जीवदत्ताने एकमेकांच्या गळ्यांत माळ घातली. खड्गयवर्मा व वसंताकुमारीनेही एकमेकांना गाळा घातल्या. त्या सान्या प्रवेशांत आनंदाचा आवाज गुंस्त राहिला.

मणिभूषणने केंदित आतापर्यंत जे गंधर्व व राक्षस गुलाम होते, ते आता एक एक करून पुढे वेऊं लागले. त्यांनी खड्ग व जीवदत्ताच्या पायांना हात लावून प्रणाम केला.

जीवदत्ताच्या लक्षांत आले की त्यांरा कांहीतरी संतापची इच्छा आहे. म्हणून त्याने त्यांना विचारले, "काय सांगल्याचंय तुम्हाला? तुम्ही न शिता काय मनांत असेल ते सांगा."

प्रथम गंधर्व बोलला. "महावीराने, मी

गुलाम यक्षाचा नेता आहे. माझी विनंती आहे की यक्षताच्या आंत जे अपार खोने आहे, हिरे जडजडाहीर आहे, ते आम्हाला भेट म्हणून द्यावे."

हे ऐकताच जीवदत्त व खड्गयवर्माने एकमेकांकडे पाहिले. खड्गयवर्माने हसून म्हटले, "गंधर्व नेत्याची इच्छा किंवा राक्षसांच्या नेत्याचीही इच्छा असेल तर गंधर्व आणि राक्षसांच्यामधे भयंकर युद्ध होईल."

राक्षसांच्या नेत्याने त्याचे बोवर्गे तोंडत नम्रपणाने म्हटले, "महाराज, आम्ही बराच काळ मणिभूषणचे गुलाम बनलो आहोत. सुखदुःखांत आम्ही एकत्र राहिलो. आमच्यात कधीही भांडण लंटा झाला नाही. कोणत्याही गोष्टीवरून आमचे मतभेद झाले नाहीत. आमच्यांत मैत्रीची भावना नेहमी जागृत राहिली आहे. मला सोने नको की हिरे जडाहीर नको. माझी इतकीच इच्छा आहे की आजपासून संपूर्ण यक्षपर्यंत प्रदेश आमचा व आमच्या मुनांनाळांचा असावा. माझी फक्त इतकीच विनंती आहे!"

त्याची इच्छा ऐकून आजर्च्यचकित झालेले

खड्ग आणि जीवदत्ताने यक्षराजाला म्हटले, "हा सारा प्रदेश आपल्या राज्याचाच भाग आहे. दुसऱ्यांना हा प्रदेश देण्याचा हक्क आम्हाला कसा असेल?"

तेव्हा यक्षराजाने राक्षसांना सांगितले, "या माझ्या प्रदेशाचे राज्य मी मनःपूर्वक तुम्हाला भेट देत आहे. आता यापुढे हा तुमचा प्रदेश आहे."

त्यानंतर यक्षराजाने खड्ग, जीवदत्त व त्यांच्या पत्नी यांना विमानांत बसवूनच खूण केली व म्हटले, "खड्ग आणि जीवदत्त, तुम्हाला जिये जायचे असेल ते या विमानांत बसून जा. आजपासून एक महिनाभर तुम्ही या यांनाचा उपयोग करू शकात. हे यान तुमचं आहे असं समजा. एका महिन्यानंतर हे मला परत द्या. तुम्हा सर्वांचे कल्याण होवो."

"यक्षराज, आम्ही आपले आभारी आहोत" असं कृतज्ञतापूर्वक म्हणून चौघांनी यक्षराजाला प्रणाम केला. विमान उडाले आणि वायुवेगाने यक्षवीरपुरुच्या दिशेने जाऊ लागले.

(समाप्त)

एका गावात पुरुषोत्तम शर्मा नावाचे एक पांडित गढात होते. शाखांच्या त्यांनी फार गढा अभ्यास केला आहे व ते फार उच्च दर्जाचे विद्वान आहेत असं सारेजण म्हणत असत. दूरच्या गावात राहाणारे तुरुपती त्यांना भेटायला एकत्र आले. तेही मोठे नामांकित पंडित होते.

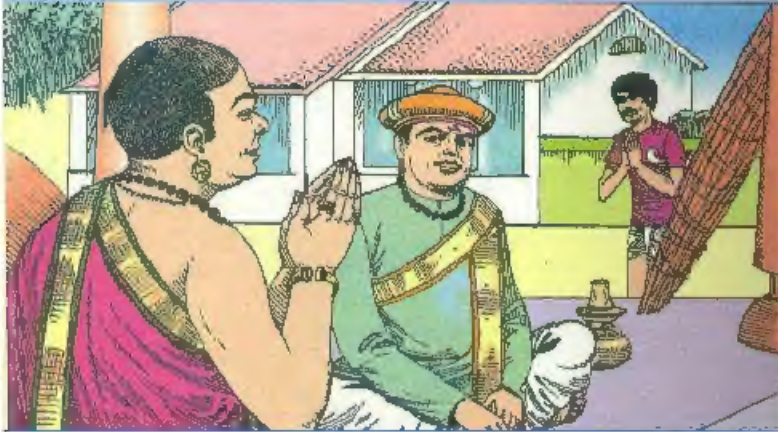
दुसरी भोजन झाल्यानंतर दोघेजण ओरखीक बसून शाखारंवांची चर्चा करीत होते. रस्त्यावरून एक नांकूडनोक्या जात होता. पुरुषोत्तम शर्माने पाहून त्याने आपल्या डोक्यावरचा भार खाली उतरवला, आणि दोघेही हात जोडून त्याने त्यांना नम्रपणे नमस्कार केला.

पुरुषोत्तम शर्मानेदेखीच त्याला हात जोडून नमस्कार केला आणि विचारले, "कसा आहेस रतन? तारं काही ग्रीक चालवेंय ना?"

हे पाहून तुरुपती पंडिताना आश्चर्य भाळलं. त्यांनी पुरुषोत्तम शर्माना विचारलं, "शर्माजी, ते आपण काय करत आहात? तुम्ही त्या नांकूडनोक्याला कशाचा नमस्कार करायला द्या?"

त्यावर पुरुषोत्तम शर्माने हसून उत्तर दिलं, "रतन हा आदरसत्कार जागणारा माणूस आहे. आमचे दोघेचे व्यवसाय जरूर निरनिकळे आहेत, पण आम्ही दोघेही माणसेच आहोत. आपली शास्त्रे व पुराणेदेखीच आपल्याला श्रेष्ठ सांगतात. जो अश्रमा मान घेवतो, आदरसत्कार करतो, त्याचा आदर करणं हे आपलंही कर्तव्य आहे. यातच आपला गौरव आणि आपली मर्यादादेखील आहे!"

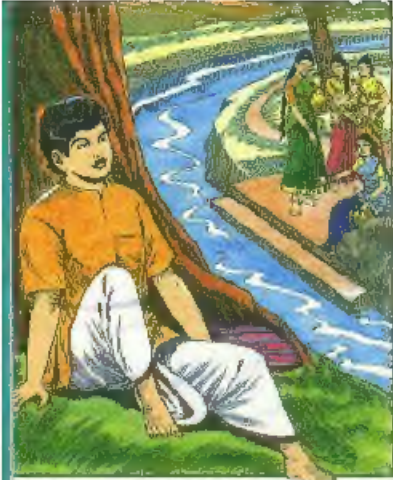
-विरण रादो

शिव्यांची राक्षसीण

अंधारी रात्र होती आणि वातावरण भेसूर होते. मधूनमधून पाऊस पडत होता. सोसाट्याच्या वाऱ्याने अरण्यातली झाडे हलत होती. बिजांदा गडगडाट आणि बोव्हेकुई दांत मध्येच भुलांचा हंलण्याचा आवाज येत होता. पण रात्रा विक्रम डगमगला नाही. निर्धाराने तो प्रेत घेऊन पळालेल्या वेताळाचा पाठलाग करीत होता. वेताळ प्रेत घेऊन झाडावर पुन्हा लपला होता. रात्रा त्या जुन्या झाडावर परत बघला आणि त्याने ते प्रेत खाली आणले. आपल्या खांबावर ते प्रेत घेऊन तो म्हाशानाच्या दिशेने चालायला लागला. जेव्हा प्रेतात लपलेला वेताळ रज्ज्याला

म्हणावा, "राजन्, मला तुझा हेतू काय आहे ते काही उमजत नाही. हे इतके कष्ट तू कशासाठी करतो आहेस? मध्यरात्र झाली आहे, गडद अंधार आहे, काहीही दिसत नाही आणि तुला भिती वाटत नाही का? वन्य श्वापवांच्या, विपारी जनावरांच्या आणि धुनाडेतांच्या या अरण्यांत तू तुझे प्राण घोऱ्यांत कां घाततो आहेस? तुझ्या मनात काय आहे ते तरी मला सांग, अनेकवेळा असं दिसतं की आपली आकांक्षा पूर्ण करण्याच्या आवेगात माणूस इतका बमती की आपण कां व कशासाठी हा प्रयत्न करतोय तेण तो विसरतो. अरुणा नांवाच्या मुलीला एका मध्यांन्यास एक वर मिळाला होता, तिची कथा मी तुला सांगतो. तिने या वराचा उपयोग स्वतःसाठी न करता कोणताही विचार न करता इतरांसाठी केला. या गोष्टीवरून तरी तू तमाच मूर्खपणा करणार नाहीस, आता ही गोष्ट नीट लक्ष देऊन ऐक."

फेब्रुवारी २००२

वेताळाने आपली कथा सुरू केली.

"गंगा ही एक तोंडाळ आणि भांडखोर स्वभावाची बाई होती. इतरांचा अपमान करण्याची, त्यांना उणेदुणे बोलण्याची एकही संधी ती वाया व्हावीत नसे. तिचा पती, बिरबल, हा एक लज्जन गृहस्थ होता, तिचे सर्व बोलणें तो निमृटपण सहन करीत असे. त्यांना एक मुलगा होता. त्याचे नांव होते भीमा. भीमही शांत व सातस स्वभावाचा होता. त्याच्या आईखेरीज त्याला इतरांची कुणाचीही भिती वाटत नसे.

एक दिवस भीम गंगापूरला त्याच्या आईसाठी रेशमी साडी आणायला गेला. गंगापूर गांवाच्या रेशमी साड्या अतिशय प्रसिद्ध होत्या. दूरदुर्गचे लोक तिथे साड्यांची खरेदी करण्यासाठी येत असत. इथली साडी गंगाला खूप दिवसांपासून हवी होती. तिने भीमाला तिचा हवा असलेला रंग व साडीवरची नक्षी याबद्दल सविस्तर वर्णन सांगितले होते.

भीम अनेक विणकरांकडे जाऊन पाहून आला. पण त्याच्या आईला तशी असलेली साडी काही त्याला मिळेल. साडीची खरेदी न करता जर तो बरी परतला असता, तर त्याच्या आईने प्रहृष्टता त्याच्यावर आण पाखडली असती हे त्याला ठाऊक होतं. काम करावे ते त्याला सुचेल, निराश होऊन ती नदीच्या काठावरच्या एका साडाच्या सांपलीत बसला.

त्याच वेळेला तिथून एक मुलीचा ओळका जात होता. रोज त्या साऱ्याजणी आपली पाण्याची भांडी घेऊन नदीवर जात असत. स्नान करून पाणी भरून त्या घरी परत जात. त्यांच्यापैकी एक मुलगी होती अरुणा! तिने भीमला बरा बराबोलून विचारलं, "अहो, तुम्ही

चांदोबा

इथे कां बसलात? तुम्हाला माहीत नाही कां इथे आम्ही रोज स्नानासाठी येतो ने?"

तिचा कठोर स्वर ऐकून भीम जरा दुखावला गेला. त्याने आपण तिथे कां बसलो ते सविस्तर सांगितलं. ते ऐकल्यानंतर अरुणा जोरजोराने हसत सुटली आणि म्हणाली, "तुमची आई तरी एक चमत्कारिक बाई दिसतेय! तिने स्वतः तरी मायचं, किंवा कुणा बाईपासूनला पाठबायचं आता बघ, तुमच्यासारख्या भावल्या आणि अनुभव नसलेल्या भाणसाला कसं पाठवलं हो तिने? असं दे. तुम्ही चिंता करू नका. मी तुम्हाला मदत करीन. तुम्ही गांवात जा आणि शिवाजचं घर कुठे आहे ते विचारा. तिथे माझ्यासाठी थांबा. मी तुमच्या आईच्या पसंतीची साडी घेऊन येईन. त्यावर तुमची आई तुमचं करं कौतुक करते ने पहाच!"

भीम तिच्या निमृटपणें उठला आणि शिवाजचे घर शोधून तिथे अरुणासाठी थांबला. थोड्याच वेळानंतर अरुणा तिथे आली. तिने गंगा कशी दिसते त्याची माहिती विचारली. नंतर तिने एक कमी किंमतीची साडी पसंत केली व भीमला दिली.

"ही घेऊन घरी जा आणि तुमच्या आईला द्या. तिचा सांगा 'विणकर म्हणाला कीं अगदी अश्लील साडी पांच वर्षांपूर्वी राणीसाहेबांनी विकत घेतली होती. तुमच्या आईला हेही सांगा कीं दोन भिन्न स्त्रियांची पसंती साखी आहे हे पाहून विणकराला फार आश्चर्य वाटले. तुमच्या आईची बरोबरी राणीसाहेबांशी केली गेली म्हणून ती खूप होईल पण! तुम्ही निश्चिंत राहा. ही साडी तुमच्या आईला पसंत पडेलच."

भीम साडी घेऊन गांवी गेला आणि अरुणाने चांदोबा

सांगितल्याप्रमाणे त्याने तिचे शब्द आपल्या आईला सांगितले. आईने ऐकून भलतीच आनंदून गेली. अशी साडी आणल्याबद्दल तिने भीमाचे खूप कौतुक केले.

नंतर भीमाने ही सारी कथा आपल्या पित्याला सांगितली. त्यांना वाटले कीं जर भीमाचे अरुणाशी लग्न झाले तर आपल्या पत्नीचा आक्रस्ताळा स्वभाव बदलेल.

दुसऱ्या दिवशी कांहीतरी कारण काहून भीम पुन्हा गंगापूरला गेला आणि अरुणाची वाट बघत थांबला. तिने भीमाला पाहिल्याबरोबर ती उत्सुकतेने पुढे आली व तिने विचारले, "तुमच्या आईला साडी आवडली नाही का? ती तुम्हाला गंगायती का?"

"नाही, माझ्या आईला ती साडी फाटच आवडली. मी इथे आलोय ते तुमच्याच महत्वाच्या गोष्टीबद्दल बोलायला! मला तुम्हाशी लग्न फेब्रुवारी २००२

करायची इच्छा आहे." भीम जय चांवरतच म्हणाला.

"मग हे तुम्ही मला कशाला विचारता? तुमच्या आईवडिलांना माझ्या आईवडिलांशी बोलायला सांगा." अरुणाने उत्तर दिले.

"ते येतीलच. पण त्याउमोदर याबाबतीत तुझं मत काय आहे ते मला निचारायचं होतं. म्हणून मी तुला भेटायला आलो."

अरुणा क्षणभर विचारांत पडली. तिने लगेच उत्तर दिले, "तुम्ही सज्जन आणि सौम्य स्वभावचे आहात म्हणून तर मी तुम्हाला सगळी पसंत करायला मदत केली. मला तुम्ही आवडता आहात."

त्यानंतर भीमने तिला आपल्या आईबद्दल सारं कांही सांगितलं आणि त्याने विचारलं, "माझ्या आईचा असला स्वभाव तुझ्या हुशारीने आणि चतुर्पाने बदलता येईल का?"

फेब्रुवारी २००९

अरुणाला निर्णय घ्यायला उशीर लागला नाही. तिला महर्षी विलंब यांची आठवण झाली. ते देशभर भ्रमण करत असताना गंगापूरला आले होते. नदीच्या काठावर एकदा निसरड्यावर त्यांचा पाय घसरला आणि ते पडले. त्यांना उठून उभे राहता येईना. इतकी पायाला दुखापत झाली होती. इतर मुली नदीवर आलेल्या छोट्या त्यांच्या हंसायला कारण पुरवले. पण अरुणाने त्या मुलींना दटावले आणि महर्षींना उठून चालायला मदत केली. महर्षी तिच्या चांगुलपणामुळे प्रसन्न झाले. त्यांनी तिला सांगितले, "तू मला मदत केली आहेस म्हणून मी प्रसन्न झालो आहे. तुझी कांही इच्छा असेल तर सांग."

त्याक्षणी अरुणाला काय सांगायचं ते उमजेना तिने नंतर घांगापचे उरवले. त्यावर महर्षी म्हणाले, "जेव्हा केव्हा तुला कांही मागावेसे वाटेत, त्यावेळेस डोळे मीट आणि माझे नांव तीनवेळां उच्चार, मी तुझ्याकडे येईन आणि तुझी मागणी पूर्ण करीन." त्यानंतर ते दुसऱ्या गांवी निघून गेले.

अरुणाने छ प्रसन्न भीमला सांगितला आणि ती म्हणाली, "हे पहा, तुमच्या आईचा स्वभाव बदलायचा, हे कांही सामान्य माणसाचे काम नव्हे. आपल्याला महर्षी विलंब यांची मदत घ्यायला लागेल." असं म्हणून तिने त्यांच्या नांवाचा तीन वेळा उच्चार केला.

विलंब त्यांच्याकडे आले. त्यांनी अरुणाकडून सारी कहाणी ऐकली आणि ते भीमला म्हणाले, "बल मुसा, आपण तुझ्या मातोश्रीला भेटायला जाऊ या."

ते भीमच्या गांवी पोचले महर्षी भीमच्या घरांत शिरले. पत्नीवर लोळत पडलेल्या गंगाला

22

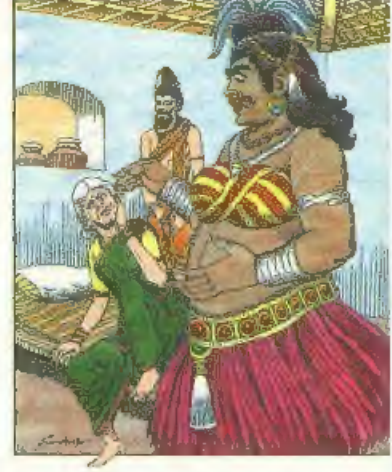
चांदोबा

ते म्हणाले, "आई, मला कांही भिक्षा घाल."

गंगा दचकून उठली आणि कर्कशपणे त्यांच्यावर ओरडली, "भिक्षा मागायला इथं आला आहेस. अशी भिक्षा मागातात कां घरांत शिरून?" आणि तिने तोंडचा पट्टा सुटून केला. पुन्हा विलंब म्हणाले, "आई, तुझी इच्छा असेल तर मला भिक्षा बाब, नाहीतर मला जायला सांग. तुझ्या कठोर शब्दांचं एका राक्षसीपणित रूपांतर होईल, आणि ती तुला छेळेल."

"मी लहानपणापासून अस्संच बोलतेय. मला त्याची संवय आहे. मी माझे आईवडील, सासूसासरे, सगळ्यांना चांगलं दटावलंय बरं. माझा त्वरा आणि मुलगा यांची माझ्यासमोर तोंड उघडायची वाकब नाही. ते 'ब्रू' वेखीन काडीत नाहीत, मी कांही म्हटलं तरी या बोलण्याने माझं कांहीही आजपर्यंत बिघडलं नाही. 'गंगाने महर्षींना उमटपणे उत्तर केले. 'हे बघ, माझ्या हातून जर वंशी पाप घडले असेल तर तुझे कठोर शब्द, शिब्या, यांची शापवाणी माझ्यावर पडेल. पण तू कारण नसताना माझ्यावर आग पाडायलीस. तर माझ तुझे शब्द घेत तुझ्यावर शाप होऊन आदळतील. हे सत्य तुला कळेलच पाहिजे. कुपालाही जर तू विनाकारण ओरडत सुटलीस, तर तुझ्या शिब्यांची राक्षसीण बनून तुझ्यासमोर पईल." महर्षी विलंब यांनी सांगितलं.

त्यानंतर क्षणातच एक भीतीदायक दिसणारी भयानक आकृती गंगाच्यासमोर येऊन उभी राहिली. ती आकृती म्हणाली, "गंगा, मी आहे शिब्यांची राक्षसीण. चार वर्षांत तुला बुळंभाळं करून टाकायची कामगिरी माझ्यावर सोंपली होती. नंतर त्याच्यावर कांहीही उपाय चातला नसता. पण ऋषींच्या शापामुळे मला आता चांदोबा

राक्षसिणीच्या रूपांत तुझ्याकडे यावं लागलंय. तुला जर कुणाचा सत्यनाश करायचा असेल तर ते अगोदरच सांग. नाहीतर मीच तुझा नाश करीन."

गंगा खूप घाबरली. तिला कांहीच सुचेलना. तिने महर्षींचे पाय धरले आणि त्यांना ती अजीजीने म्हणाली, "गुरुदेव! मला क्षमा करा. माझी फारच मोठी चूक झालीय."

त्यावर महर्षी म्हणाले, "ही राक्षसीण तुझ्याबळच्याच कुणाचातरी नायनाट करील. तुझ्या मार्गाल दारच्या अंगणात एक आंब्याचे झाड आहे. तुझे ते फार आवडतं आहे ना? त्या झाडाचा नाश करायला ह्या राक्षसीला सांग, म्हणजे ती तुझा पिच्छा सोडील."

गंगाने त्याप्रमाणे केले आणि राक्षसीण ताबडतोब अदृश्य झाली. अंगणातले ते आंब्याचे झाडदेखील नाहीसे झाले.

23

फेब्रुवारी २००९

महर्षींनी अत्यंत प्रेमळ आवाजात गंगाला सांगितले, 'गंगा आजपासून कायणाशिवाय तू कुणासाठी रागवू नकोस. जर तू तसं केसस तर ही राक्षसीण तुझ्यानमोर येईव आणि तुला शिक्षा करील. गंगापुरमधे अक्षणाबाची एक मुलगी आहे. तिला तुझी स्तन करून घे. ती एक दुष्टार, शुणी मुलगी आहे. तू अर तिच्याशी कागती वागलीस आणि तिची काळजी घेतलीस तर या राक्षसीणाची दुष्टाती निस्तेज होईल आणि व्हडव्हड नष्ट होईल. तुम सुख तुझ्या शानत आहे.'"

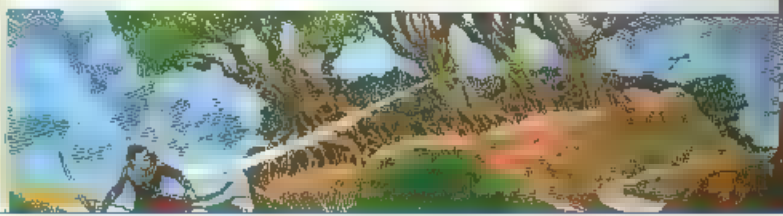
काही दिवसानंतर अरुणा व भीम यांचा विवाहसोहळा पार पडला.

ही कथा माहितल्यानत वेताळ म्हणाला, राजन्, अस वाटत की महर्षी विलंब घाली दिलेल्या बरेचसांचा चांगला उपयोग करणाला करता आता नाही. या बरेवानामुळे तिला कुणा श्रमत माणसाची स्तन होता आल असत आणि आयुष्य चैनीन घालयता आल असत. तिने या बरदानाचा उपयोग स्वतःसाठी किंवा तिच्या घरातल्या पडळींसाठी केला नाही. तिने त्याचा उपयोग भीमच्या भल्यासाठी केला. मला तर वाटतं यात तिने शहणायणा केला नाहीच. तुला काय वाटतं? या प्रश्नाचे उत्तर माहीन असतही

जेत तू मीन १०४ १६, १६० २० कचे असल्या तुकडे होतरेल."

राजा विक्रम म्हणाला, "कोणत्याही आई-वडिलांना आपला मुलगा किंवा मुलगी लक्ष झाल्यानंतर सुखाने ससारात न्यावी असच वाटत असत. मला वाटत की अरुणाने ह्या बरदानाचा उपयोग आपल्या मानापिन्याला आनंद देण्यासाठी केला. साधारणत, पुरुष हे जरा लवकर चिडनान. पण भीमचा स्वभाव अगदी विरुद्ध होता. तो भविष्य ज्ञात आणि विवेकी होता. कोणत्याही मुलीला अशा फुलवाशी विवाह करायला आवडस असत. भविष्यात अशा व्यक्तीचा स्वभाव फारसा बदलला नसता. अरुणाने या बरदानाचा उपयोग आपल्या सापूचा स्वभाव बदलण्यासाठी केला. त्यामुळे घराने शानती आणि आनंद चोन्हीही टिकली असली हे सगळ साच्या कुटुंबपरिवाराच्या सुखामाठी अरुणाने केला होता म्हणून तिचा निर्णय चुकीचा किंवा पूर्वीपणाचा नव्हता."

राजा विक्रमचा मीनभग झाल्यामुळे प्रेत अक्षय होऊन पुन्हा त्या जुन्या वृक्षाक जलून लटकले. राजाने आपली भलवार उमसली आणि तो त्या प्रेताच्या पाठोपाठ निघाला.

भारताची ओळख - प्रश्नावली

प्रश्नावली

काही स्थळे काही खास कारणांमुळे प्रसिद्ध किंवा लोकप्रिय होतात. खाली दिलेल्या प्रश्नात ही खास कारणे तुम्हाला जेव्हा समजतील

१. जपानला 'सूर्याचा देश' असे म्हणतात. भारताच्या कोणत्या भागात सूर्याची वितरण सर्वप्रथम पडनाल?
२. कोणत्या राज्यात आदिवासींची लोकसंख्या सर्वात जास्त आहे?
३. एका भारतीय राज्याची न्वनची खास नृत्यशैली आहे. कविवर्य रामोशनी या शैलीचा परिचय जगाला करून दिला. हे राज्य कोणते आहे?
४. एका राज्यात अनेक बुद्धमूर्ति विहार आहेत. त्यावरून त्या राज्याचे नाव पडले आहे. हे राज्य कोणते?
५. जेव्हा ब्रिटिशांनी व्हिडीतून राज्यकारभार पाहिला. तेव्हा त्यांनी ठन्ठळक्याच्या दिवसापुरती दुसरी राजधानी ठरवली होती. कोणत्या राज्यातल्या या गावाना हे महत्त्व प्राप्त झाले होते?
६. कोणत्या राज्यात जगातच पहिले निवडून आलेले कम्युनिस्ट सरकार होते?
७. फ्रेंच आर्किटेक्ट ल कार्वीझिये याने एक आदर्शनगरी बनवली. ही नगरी दोन राज्यांची राजधानी आहे. या राज्याचे नाव काय? ही दोन राज्ये कोणती आहेत ते सांगा.
८. क्रुमण्डला हा चार निरनिराळ्या दिकाणी भाला. त्यापैकी कोणत्या राज्याचे एकच राज्याने आहेत. हे राज्य कोणते?

(उत्तरे पुढील पानांवर)

जानेवारी प्रश्नावलीची उत्तरे

१. कनजी सुभाषचंद्र बोस	६. १८५७
२. मदनमोहन मालवीय हा शब्द योजनार त्याचा अर्थ होता चमत्कार गंभीर आयुध	७. २१ डिसेंबर १९०९ ला नाहोर काँग्रेसच्या अध्यक्षतेखाली
३. गोवा राज्यातल्या राज्यापटू अना बबल वेला	८. १९०८ मध्ये तर जॉन सायमन यांच्या नेतृत्वाखाली भारतीय नेत्यांच्या नेत्या
४. १९६६च्या लखनौ काँग्रेसमध्ये	९. सुधाकरगडवाल यांचा कार्यवाहनात
५. बाला लजपतकाय शब्द झगडि दिळक आणि विपिनचंद्र पाल	१०. २४ ऑगस्ट १९४६
६. १९०६	११. शब्द गंगाधर दिळक

हस्तलिखित घेऊन गुणाद्वय प्रसिद्धान्त पत्र आला त्याचा वाटल होत की राजाकडून त्याच धाटाने स्वागत होईल पर पत्र का कोण जाणू, राजाने त्यादाबतीत फरसा रस घेतला नाही. गुणाद्वयला अनिष्टाय बार्डेट घाटले आपली सारी हस्तलिखित घेऊन ती एका टॅक्सीवर गेला त्या संध्याकाळी आकाशाने बरेच हंग होते, गुणाद्वयने शेकोटी पेटवली त्या उजेडाने त्याने आपल्या सव्वाहिन्या पहिला भाग मांडवाने सचला निमार्गावहलच्या कथा त्यात होत्या पव्हाला दमही पळायला लागले व मध् बारा वाहू लागला गुणाद्वय एकक हस्तलिखित वाचून शेकोटीत टाकून देत होता वाचत्या जोर वाढला आणि ढगाचा गळोहाट सुरू झाला.

गुणाद्वयने दुसरा भाग काढून त्यांतल्या कथा वाचण्याला सुरुवात केली पक्षपक्षी व वृक्षराजी यांच्या कथा ऐकण्याला प्राणी गोळा झाले आणि पक्षीही टॅक्सीवर येऊ लागले ती भागवाचून त्याने

ती शेकोटीत

केल पक्षानी देख भानटले, कलकलट घनतुल्य आग विझवयला झाडे वाकली पण कोही उपयोग झाला नाही

कोणीतरी जाऊन राजाचा हा प्रकाश स्वागेतला राजा घाबराच तिथे आला त्याने गुणाद्वयला मिठी मारली आणि ती आग मिझवली परंतु तोपर्यंत पाच भागांतले चार भाग आगीत धस्मसात झाले होते सोमदेव, हा काश्मिरच्या राजा अन्तर्गत दाबरातल विद्वान होता त्याने अकराव्या शतकात या कथाचे पुन्हा संस्कृतमध्ये भाषांतर केले, राजा व राणी म्हानारपणी दुःखी होती कारण त्याचा पुत्र दुर्धर्मी होता सोमदेवाच्या कथा ऐकणे हा त्या दोघांचा एक छान विंगूळा झाला

“या गोष्टीच्या मागे खितीतरी उपदेश करणाऱ्या बौध्दकथा असलेत, नाही?” ज्ञापका उत्तरकर्तपण म्हणाली आणि सर्बर्सी सिच्या म्हणण्याक मान होतबबली

गणेश पुराण

देवादातवांनी मिळून क्षीरसागराचे मंथन केले आणि समुद्रातून अमृत निघाले विष्णूने जगन्मोहिनी रूप धारण करून राक्षसाना कस दिले आणि जमून देवाना दिले अमृत प्राशन करून अमरत्व प्राप्त होताच देव गर्वने हिंदू फिरू लागले तो अन्याय पाहून राक्षस चिडले त्यानंतर देवांक सुरु कावण्याचे ठरवून तारकासुराने चार तपश्चर्या सुरू केली ब्रह्मदेवाने प्रसन्न होऊन दर्शन दिले तारकासुराने त्याच्याकडे अमरत्वाचा वर मागितला 'जानत्य हि ध्रुवो मृत्युं जी जन्तनौ तशाला मृत्यु टळत नाही असे भागून ब्रह्मदेवाने त्याला आणखी एखादा वर मागिते तर मागून घेण्यास सारंगितले

तारकासुराने बराच विचार करून शक्राच्या मुलशिलास आणखी कोणाच्या हातून मृत्यु वीज्जार नाही असा वर प्राप्त केला

त्यापुढीच शक्राची पत्नी सतीने दक्षयज्ञात उडी टाकून बेहय्यसंग केला होता सतन प्राप्ती होण्यापूर्वीच सतीविशेष सहन करावा लागल्यामुळे

शक्राला उन्माद चढला आणि तो हिमालय पर्वताने वैराग्य धारण करून घोर तपश्चर्या करू लागला

तारकासुराने राक्षसांचे सैन्य जमविले व पुढाला तयार झाला त्याने विलोक जिंकला आणि देवांवरचा सुद्ध आविषयमायी देवांवर अत्याचार सुरू केला इंद्रादिक देव आपली बीन अवस्था निवेदन करणामागी ब्रह्मदेवाकडे गेले

'शक्राचा पुत्राग झाला पाहिले व त्याच्या हातीच तारकासुराचा वध होईल! असा वर मी तारकासुराला दिला आहे आणखी कोणाच्याही हावाने तारकासुराच्या केसांवाही धाका पोचणे शक्य नाही किंबहुना आणखी कोणाच्याही हातीने त्याला ठार करणे शक्य नाही' असे सांगून ब्रह्मचेम शर्न देवाना बरोबर घेऊन कांहीतरी मार्ग काढायला विचारण्यासाठी विष्णूकडे गेला

विष्णू म्हणाला "सती हिमालय पर्वताची पुत्री पार्वती म्हणून जन्मली आहे व ती त्याच्या श्रान वाढत आहे. तेव्हा शक्रातर्पनीच्या सनध करी जुळवून आणता येईल हे पहा!"

देवानी नारदाला हिमवताकडे पाठविले नारदाने केलेल्या सूचनप्रमाणे हिमवत शंकर तपस्वर्येत्त समाधी धारण करून बसला होता तेथे गेला व त्याने शंकराची पूजाकरून तपस्येच्या वळी भावस्थक ती सदा करायामाठी पार्वतीला ठेवून घेण्यासाठी शंकरालाबळ विनम्रपणे विनंती केली

पण शंकर तर बोललाच नाही तरी 'मौन' समाप्ति तक्षणम् या तपस्याने शंकराचे मौन होकारार्थी असल्याने मावून हिमवताने पार्वतीला शंकराच्या सेवेसाठी लेबेच ठेवले आणि निघून गेला

पार्वतीला बालपणीच शिवभक्तीचा नाद लागला होता नारद पार्वतीला शंकराच्या गांधी नित्य सागत असे शंकराच्या आशुतोष आदि अनेक सद्गुणांची माहिती व शंकराचे महात्म्य कळाले म्हणून पार्वतीला क्षणोक्षणी कुतूहल वाढत फेब्रुवारी ३००३

असे म्हणून लक्ष करायच तर शंकराचीच असेही तिने मनाशी ठरविले होते अशा शंकराची सेवा करायला संधी मिळाल्याबद्दल पार्वतीला परमानंद झाला

एकादश्याच्या सुमारास शंकर तपश्चर्मा करीत असे, त्याच्या चारी बाजूचा प्रदेश पार्वती मोरपिसाच्या केरमुणीने झाडून स्वच्छ करी बर्फाच्या पाण्यात सुगंधी द्रव्ये घालून ती सडा घाली आणि मोत्यानी रांगोळी घाली सोन्याच्या तारेंत विविध रत्ने घालून विणतल्या घाडीत शंकराचा आवडणारी फळेफुले, बिजवणें व शुभ्र पादरी कमळे आणून ठेवी, सुवर्णकमंडळात हिमालयाच्या शिखरावरून बहान येणारे स्फाटकासारखे स्वच्छ पाणी उपमातेजवळ आणून ठेवी, शंकराला स्वह: कडे आकर्षित करून घेण्यासाठी सर्वदा वेणी घालून व पुष्पमालांनी नटून गडी शंकराला प्रिय असलेले केदार वरीर राग व भैरवी वगैरे रागिणींच आवाय गाडे, शंकराची दृष्टी तिच्यावर पडली यासाठी ती निरनिराळ प्रयत्न करी शंकराच्याजवळ रहायला मिळाले या गोष्टीमुळे तिला फार बरे वाटले

समाधी लावून असलेला शंकर एखादे वेळ तरी आपल्याकडे पाहिल व त्याची ती शान्त दृष्टी चापल्यावर फडेल या हेतूने पार्वती निर्भिषेक शंकराकडे पहात राही परंतु शंकर चुकूनसुद्धा आपल्याकडे पहात नाही हे, पाहून तिला फार निराशा वाटे

शंकराच्या मनात चलविचल होण्यास कामदेवाच्या मदतीची आवश्यकता असल्याचे ओळखून इंद्राने कामदेवाकडे बोलवणे पाठविले सर्व प्रकार त्याच्या आचरसत्कार करून त्याला चांदोबा

आपल्या सिंहासनावर आपल्या बाजूला बसवून ब्रह्मते व त्याची स्तुती करून त्याला खूप केले आणि पार्वतीवर शंकराचा अनुराग दाखविले असे काहीतरी करण्यास विनंती केली

बसत कतू सारध्व करीत असता धनुष्यावर पुष्पबाण चढवून कामदेव तीसह पोपटाच्या रथांत असून शंकर तपश्चर्या करीत होताना त्या हिमशिखराच्या जवळ आला दन्याखां यात एकाएकी वसत बसून आल्यासख्खा सर्व प्रदेश कसा मनींहर दिसू लागला कोकिला 'कुं-कुं' करू लागली आणि भ्रमराचा गुजाराव लुरू झाला आपण राहतो तो प्रदेश एकदम कसा काय बदलला असे वाटून शंकराने डोळं उघडून पाहिले अकाती वसत आगमन झाल्याचे पाहून त्याला आश्चर्य वाटले आपला तपोभंग काय करू शकतो असा विचार करीत असता त्याच्या हातातली अपपाता निसटून खाली पडली पार्वती ती माळा उचलून शंकराला घेऊ लागली त्या वेळी कामदेवाने खूप कुलतल्या वेळीयर भ्रमण करीत असलेल्या काळ्या भ्रमराच्या आडून नीलकमळाला बाण शंकराच्या हृदयाला लागेल अशा बेताने मोडला तो लागताना शंकर वचकता त्याने डोळे उघडून पाहिले निर्भिषेक त्याच्याकडे पहात वसलेल्या पार्वतीचे मनोहर मुखविष त्याला दिसले ते पाहून त्याचे मनच हरपले

आपला तपोभंग झाल्याबद्दल शंकर आश्चर्यचकित झाला त्याने रूद्ररूप धारण करून आपला निसरा डोळा वगडून कामदेवाला पाहिले त्या पाठोपाठ त्याच्या घासनेबातून झाला शंकर उठून उभा राहिला आणि हापासण पावने टाकीत आपल्या कैलास शिखराकडे निघून गेला कामदेवाच्या बरोबर आलेली रती पतीच्या चांदोबा

राष्ट्राच्या दिगावर पाहून रडू लागली शंकराचा तपोभंग करायसाठी मन्मथाला इंद्रादि देवानी पाठविले होते म्हणून ती इंद्राला शाप देण्याच्या बेतान असता ब्रह्मादेवादि देव आले व म्हणाले "शंकर पार्वतीचे लग्न होईल तेव्हा कामदेव पुनर्जिवित होईल," असे तिच्या मनाचे समर्थन करून देऊन इंद्राची वेव पसले इती रात्रदिवस कामदेवाच्या राखेच्या दिगावरच दृष्टी ठेवून त्या जागी वसून राहिली

पार्वतीच्या मनातून तिच्या स्वतःच्या मोदयांवरचा विश्वासच उडाला-आपल्या नावण्याविषयीचा अहंकार पार नाहीसा झाला शंकराच्या आकर्षून शंकराला देह तिला नित्येक वाटला तिने शिवाजनी रूप तपश्चर्या करण्याचे ठरविले, माता मेनकेंने तिचा तो विचार सोडण्याविषयी किती सांगितले तरी तिने तिकडे दुर्लक्ष केले, थोडी पण (पाला) मात्र खाऊन तिने

शरीर कुश करून तपश्चर्या केली. जया व विजया नांवाच्या तिच्या मैत्रिणी नित्य तिच्या सोबेला हजर रहात व तिच्या प्रकृतीची माहिती येनका व हिमवताला घेऊन रागत. काही दिवसांनी पावणीने एणें लायची सुद्धा सोडून दिली. म्हणून पार्वती अपर्णा नावे ओळखली जाऊ लागली.

शंकराने कामदेवाला भस्म केले खरे परंतु कामदेवाचा पुष्पबाण व्यर्थ गेला नाही. पार्वतीची तपश्चर्यासुद्धा यशस्वी झाली. शंकर वेष पातळून पार्वतीजवळ गेला व पार्वतीची परीक्षा घेतली. त्याने पार्वतीच्या तपश्चर्याची तपुली करून तिच्याशी लग्न करण्याचे ठरविले. नंतर त्याने ममवीनाग स्नानविषयी बोलेली करणारासाठी हिमवताकडे पाठविले. हिमवताला इतका आनंद झाला की त्याची शिखे आणखी उंचव झाली. समर्थी मुहूर्त ठरवून निघून गेले.

शंकराचे सर्व गण वल्हाडी होऊन पुढे चालले. **फेब्रुवारी २००९**

व गले. वल्हापुत्रांना ही अन्न हिमवताच्या घरी मिश्राला हिमालय पर्वताची सर्व शिखरे माडवाचे खाद्य झाले. किणू, ब्रह्मदेव इत्यादी देव समर्थी व नारद वगैरे सहस्रावधी मुनींद्र लक्षांश आले.

वल्हापुत्रांच्या सोमारायवनी अरुधतीने शंकराच्या विरगल कपाळावरच्या डोळ्यांच्या मध्यामा मोजून भगद निलक लावता लक्षांच्या वेळला अमुकून अशा सर्व वल्हालकारासह शंकर फार सुंदर दिवस लागला. तेव्हा सर्व देव शंकरास सुदोश्वर या नव्या नांवाचे हाऊ मारू लागले.

सर्व वल्हालकार धारण केल्यावर विद्युन्तरेसारखी दिसणारी पार्वती नव्वीमुक्ती शोभू लागली. तिला घेऊन विष्णु अजून न शंकराला म्हणाला. "तू सुदोश्वर आहेस तर माझी धाकटी बहीण पार्वती मीनाक्षी देखी आहे!" असे सांगून त्याने पार्वतीला उजेवा हान शंकराच्या उजव्या हातान देत दोघना वाहोल्यावरच्या पाटावर बसविले.

शंकरपार्वतीचा विवाह शंकरपार्वतीला शोभेल प्रशास पाटाने झाला.

हिमालय पर्वताच्या खोऱ्यात शंकर रावेनींनी जेथ तपश्चर्या केली होती तेथे देवाचा शिष्यकार विष्णुवर्मा याने नवदंपती पार्वतीपरमेश्वरामाठी एक दिव्य अन्न पुर बांधून तयार केले.

भगवताचे व बाजेनी वाजत असताना परमेश्वरा हात धरून पार्वतीपरमेश्वर गर्दीमधून चालत त्या अन्न पुर मदिशकडे निघाले. त्या मदिशकाच्या मदेवरच्या कामदेवाच्या साखेचा दिगारा होता. त्या दिगाराजवळ गुहेने देऊन पतिभिक्षा मागणारी रती बसली होती.

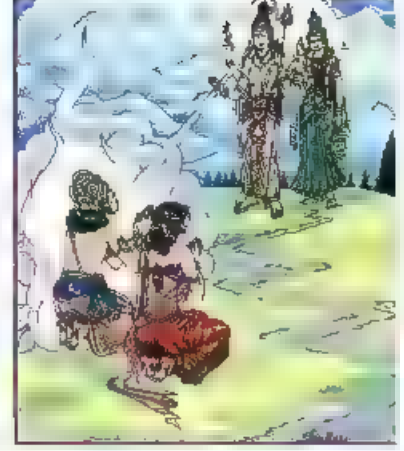
शिवपार्वतीने तिच्या जवळ जाऊन तिच्या डोळ्यावर हात ठेवला व तिला 'दूर्धकाळ स्तोभायवती भव' अन्ना आणीला. देला शंकराने. **चांदोबा**

पुन्हा आयला तिसरा खोळा उघडला परंतु या खेपेस मृतु शांत चंद्रकिरणोसारखी शीतल कांती त्यातून आली व भरमाचा ढीग नाहीसा होऊन कामदेव स्वस्थत्वात उठून उभा राहिला आणि एकदांच आपल्या उसाच्या धनुष्याचा झणत्कार करून अदृश्य झाला.

तेव्हा शंकर रतीला म्हणाला. 'मुली, तुझा पती पुनर्जीवित झाला आहे. तूला नेहमीप्रमाणेच दिसत राहील. तुझ्याशिवाय इतर कोणताही तो दिसणार नाही. म्हणून कोणी काँगत्याही प्रकार त्याच्यावर वाग करू शकणार नाही अशा तऱ्हेने त्याने सांठलेल्या पुष्पबाणापासून कोणी बाजणेदी शक्य होणार नाही. इष्ट्याशिवाय इतर कोणाच्या दृष्टीस पडणें कित्या न पडणें त्याच्या इच्छेवर अवलंबून राहील. मी असाच वर त्याला देत आहे.

शिवपार्वतींनी गुहप्रवेश केला. कोणत्या दिसत नसल्यामुळे कामदेवाने सुद्धा अदृश्य पुष्पबाणासह त्या गुहात प्रवेश केला. अरुंधतीने नवदंपतीची तारखचा पाप्याने दृष्ट काढली व त्यांना आंबळले. तेव्हा विश्वकर्म्याने पडद्यामागे डाकलेली एक पोठी नववीर समोर उभी केली व म्हणाला. 'ही एक अपूर्व तारखी आहे. या चित्रात दोघे जण आहेत. त्या दोघांपैकी कोण जस्त सुद्धा आहे, हे आमच्या सांठ्या समान्यांना सांगता येणार नाही. पुन्हा बोधानाच ते शक्य होईल, असे मला वाटते आहे. म्हणून मी ही नववीर तुमच्यासमोर ठेवीत आहे, तरी कोण जास्त सुद्धा आहे, सांगण्याची कृपा करावी!' असे सांगून त्याने नववीरवरचा पडदा बाजूला सारला.

ती नववीर नसून तो एक उभा आस्ला होता शिवपार्वती त्यात आपले प्रतिबिंब पाहून खदखद हसू लागली. **चांदोबा**

'खदखद' हसून धागाजार नाही. सांगितले पाहिजे. 'नारद म्हणाला.

शंकर स्थित करून पार्वतीकडे कटाक्षाने करीत म्हणाला. "शुक्राच्या कांतीसारखी प्रगल्भगणारी नव बानलेली चित्राणीच जास्त सुद्धा आहे!' शंकराने असे म्हणताच पार्वतीचे मुखकमळ लाजेने लाल झाले व वाजतच हस त्या मुखाने म्हणाली. "त्रिनेत्र अवलेल्याचेच सौंदर्य मोठे आहे! तिचा तो स्वर कीणेच्या स्वासासारखा झकारला.

'सर्वांनी शिवपार्वतीवर फुलांचा व अक्षतांचा पर्वाध करून निघून गेल्यावर नवदंपती रोमी गादी अथरलेल्या झोपाळ्यावर बसली.

त्याच्या समोऱ्याच्या भिंतीवर दिव्य चित्र काढलेले होते. त्यात एक हनीचे सुद्धा ओढीये समोऱ्याचे पाय उचलून व सोडि एकमेकीत अडकवून नाचत असल्यासारखे चित्रारलेले होते. तोरण बांधल्यानारख्या त्या दोन्ही हनीच्या मधून पलीकडे **फेब्रुवारी २००९**

दिसणाऱ्या सरोवरान एक मोठे कमळ फुललेले होते त्या चित्रान वितरलेल्या हनीच्या गोंड्याचा शिवापार्वतीची दृष्टी खिलली इतक्यात कमळ दिसत होते तेथे चांदणीसारखी ज्योती दिसू लागली व ती हळूहळू मोठी होत गेली त्या ज्योतीतून घट्टपत्नीसारखे दोघानाशये रूप दोघांना दिसले विघ्ननाशकचे रूप हनीसारखेच दिसत होते ती ने दिव्यच होते व प्रसन्नही होते त्यांची दृष्टी ज्ञान ऋद्धि, सिद्धि व शक्ति युक्त होते त्याचे मूळ विशाल उदर मोहक होते, अभयहस्त धारण करून उभा असतला तो विघ्नेश्वर पावतीला लहान बालका पारछा काहीनारी बोंबडा बोलत असल्यासारखा भासला

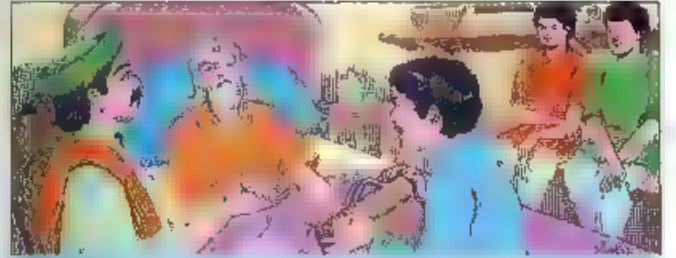
विघ्ननाशकदे प्रहात अमतां शिबपार्वतीला एक अपूर्व व अनिर्वचनीय आनंद उगमळून आल्यासारखा वाटला त्या ज्ञानदान देहभान विसरून गेल्यामुळे दोघांच्या नोंडाबाटे शब्दही ठमटन नव्हते व दोघे निनिमेष विघ्नेशकाकडे प्रहात पाहिले विघ्नेश्वर हाव्याचाजूला बळलेल्या सोंडेवर

फेब्रुवारी २००२

ज्ञान पिरपीर गोड बोवड्या स्वर्गून म्हणाला - 'मी विघ्नेश्वर आहे! विघ्नेश्वरानाश करणारा किंवायक आहे! पंच महामृत व गंगाधिपती आहे! गंगापती आहे चित्रलेचित्र रूप धारण करणारा चित्र रूपपति आहे! तुमच्या दोघांच्या घरग्यर प्रेमांमुळे शंकराच्या गंजागून कुमारास्वामीचा जन्म होईल व तो तारकासुराचा वध करील कुमारास्वामीच्या आधी मी अवतार धारण करीन व तुमचा मुलगा म्हणून पाहीन ' असे तो म्हणत असताच हात पुढे फारून पावती त्याला घ्यायला सरसावली तो विघ्नेश्वर रुद्राक्षी अंतर्धान पावला

आतांपर्यंत पाहिले ते स्वप्न होते की खरे होते या अर्थी पार्वतीश्वरमेखपुत्री परस्परप्राकडे पाहिले दोघांच्या दृष्टी मिळल्या व दोघेही सर्व विसरले त्यांनी पाहिलेले अद्भुत दृश्य जणू काही घडलेच नाही इतक्या सहजी ती दोघे विसरून गेली शंकरपार्वतीने त्या मदिरात आनंदाने ससम धाटला त्या वेळी पूर्वी कधी न पाहिलेली व न ऐकलेली अशी एक भयंकर गोष्ट जगात घडली

चमत्कारी वीणा

फगा वयोपूर्वीची गौष्ट आहे एका गांवात एक संप्रतिष्ठाकार राजारा होम, त्याला तीन मुलगे होते सर्वजण मिळून समीतले जलसे करीत असत व आपल्या पंगिवाराचे पळून पोषण करीत काही वर्षानंतर सरीलकर आजारी पडला आणि त्यामुळे त्याची बोटे झालेनागी जाती त्याचबरोबर त्याची वत्सादेखील बंद झाली गावातल्या वैद्यने त्याची परीक्षा केली आणि नंतर म्हटले हा काही सामान्य आजार नाही कृणीनरी श्रेष्ठ राजवैद्याने यांना तपासल्यात हवे माझ्यासारखा सामान्य वैद्य काहीही करू शकणार नाही आणि जर राजवैद्याकडून चिकित्सा फल व्हायची असेल त्याची मदत व्हायची असेल तर आपल्या देशाच्या मूर्ख राजांची त्यासाठी परवानगी द्यावी लागेल त्यांची मंजुरी आणि परवाना मिळान्यानंतरच राजवैद्य यंऊ शकतील सारंगज म्हणतात की कगडाला खूब करता येईल, सतुष्ट करता येईल, पण राजावर प्रसन्न कारणे नि त्यांना संतुष्ट करणे अशक्य आहे या रोगाचे निदान होऊ शकेल असं मला

वाटत नाही तुमचे वडील यंतून बरे होतील याचा तुम्ही प्रयत्न अवश्य करा पण मला तर हे कठीण वाटते आहे ' आपले मत देऊन ती वैद्य निचून गेला

निघा मुलापैकीं सर्वांत मोठ्या मुलाने आपल्या भावाना सांगितले 'मला ठरूक आहे की राजा महामूर्ख आहे परंतु मी माझ्या वीणावादनाने राजाला संतोष देऊ शकेन आणि राजवैद्याला मोलावण्याची परवानगी मिळवू शकेन, आपल्या वडिलांची प्रकृति सुधारली तर आपल्याला आपेक्ष आपाखी काय हवे?'

तो राजाला काजून भेटला आणि म्हणाला, 'महाराज, मी वीणा खागली बाजवू शकतो आपल्याला माझे वादन ऐकण्याची माझी इच्छा आहे, आपल्याला जर माझे वीणावादन आवडले तर माझ्या वडिलांच्या आजाराची चिकित्सा राजवैद्याकडून करण्याची सयती प्रापण आपल्या खावी अशी माझी नम्र विनंती आहे '

राजाने हसतहसत सांगितले 'मीच नव्हे तर

रीना राखेर -

साझा सेवकदेखील वीणा वाजवू शकतात. तुम्ही इच्छा घुरी करायला नू एक काम कर. सर्वांचे वर आहे की वीणावादनाने कुणी माझी बरोबरी करू शकणार नाही. तेव्हा नू पैज लाव. आ नू जिकलास तर तुम्ही इच्छा पूर्ण झोईल. पण जर मी जिकलो तर तुला मी एकवीस फटके मारण्याची शिक्षा देईन या स्पर्वेचा निर्णय जनता करील.

सर्गीलपाराच्या धारल्या मुलाचे ही अट मान्य केली. दुसऱ्या दिवशीही ही स्पर्वानेतेरमोर घेण्याचे ठरले. या स्पर्वेत राजापेक्षा थोड्या भावाने जयन च्यागले वीणावादन केले तरीदेखील जनतेने राजालाच विजयी घोषित केले. कारण जनता राजाला घाबरून होती. थोरल्या भावाला पचवीस फटकांची शिक्षा दिती गेली. आपल्या भावाची ही केमिलपणी अवस्था पाहून धाकट्या बांधाना फारच वाईट झाले. जे आज, न्यायदल दुसऱ्या फेब्रुवारी २००२

52

भावने पूर्ण सौकर्यी करायनतर म्हटले. आजभोल वीणावादन फारच लोकप्रिय झाले आहे. म्हणून महाप्राज्ञांनी तुला हवले पण मुदंग्याची गोष्ट निराळी आहे. फारच थोडेज्या मुदंगा चंगल्या प्रकारे वाजवू शकतात. मी एक मुदंगवाद्यक आहे. मी माझी कला सादर करून महाराजांकडून घशरतीपत्रक मिळवीन आणि राजवैद्याकडून वडिलांची चिकित्सा करून घेईन.

दुसरा भाऊ ही राजाला घेवून म्हणाला, मुदंगवादनाने माझी बरोबरी करणारा कुणीही नसेल. वाटल्यास माझी परीक्षा करावी. जर मी जिंकलो तर माझ्या वडिलांची चिकित्सा राजवैद्याकडून करावी.

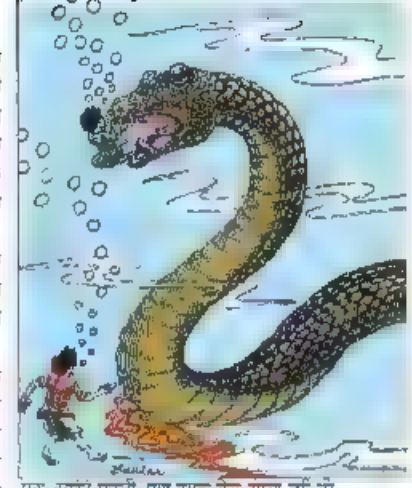
राजाने त्याच्याकड निर्खून पाहिले आणि म्हटले, "वीणावादनाने पराजित झालेल्या वादकाचा नू भाऊ दिसतो आहेस. मी संगीतसंग्रह आहे. तूला ठाऊक नसेल. माझ्याशी सामना करण्याचे धाडस जर तू केलेस तर तुझ्या धावासाखीच तुम्ही दण होईल. जर तुला ही अट मान्य असेल तर हा तयार. या स्पर्वेत मी तुझ्याबरोबर उत्तर दण घेईन.

दुसऱ्या दिवशीच राजा आणि संगीतकारच्या दुसऱ्या भावाच्यामधे मुदंगवादनची स्पर्व झाली. राजाचे वादन लोकांना मुळीच आवडले नाही. ते अगदीच सुमार होते, तसे चुकत होते आणि तय विघडून होती. मुदंगवादनबाबतचे सगळे नियम राजाला माहीत नसावेसे वाटत होते. पण दुसऱ्या मुलाने मात्र मत लावून वाद्य वाजवले आणि आपले कौशल्य पुरेपूर दाखवले. त्याचे वादन ऐकायला फारच मधुर वाटत होते. परंतु काय उपयोग? राजाला बाबरून जनतेने पुन्हा राजालाच विजयी घोषित केले. साहजिकच दुसऱ्या मुलालाही चांदला

चांदला

फटकांची शिक्षा भोगायला बागली. फटके मारून घेतल्यानंतर दुसरा भाऊ ही हवालविले होऊन बंधूचा घरी परतला. तेव्हा तिसरा धाकटा भाऊ पोरच नाराज आला आणि म्हणायला लागला, "संगीत विद्वानाच्या दोन मुलांना राजाने मूर्ख व नास्त्यक ठरवले. लोकांसमोर त्यांची फजिती केली, या असल्या मूर्ख राजाला बांगला घड्या शिकवल्या खरोखर मी थाबाणार नाही. जर मला असे करता आले नाही तर मी संगीत विद्वानाचा मुलगा म्हणून नाव स्थापणार नाही." अस म्हणून वीणा मूर्ख व सनई घेऊन तो राजधानीच्या दिशेने चालू लागला.

राजधानीला तो पोचला आणि एका निवास ठिकाणी जाऊन बसला. त्याने वारं वार काढली थपथप वाजवायला सुरुवात केली. आपले सार सध्या त्याने या वादनावर केंद्रित केले. सारी जनता मोठ्या उत्सुकतेने त्याचे वादन ऐकत होती. सतत तीन दिवस वीणा वाजवल्यामुळे त्याच्या बोट्यातून एक ठिक्कपयला लागले. ही बातमी राजापर्यंत पोचली. मन्मथाने बरोबर घेऊन राजा तत्पंच त्या ठिकाणी आला. राजाला पाहून त्या तिसऱ्या भावाने उठून राजाला प्रणाम केला. राजाने त्याला विचारले, "तू कोण आहेस?" इथे का आला आहेस?" तिसऱ्या मुलाने नम्रपणे सांगितले. महाराज, घर्नातच्या पावड्याशी भोव राहिल आहे. मी त्यागांवात राहतो. माझ्याच बयाचा एक मुलगा आजच्या भावाला दुसऱ्या गावातून घेत आहे आणि आपल्याशी खेळत आहे. एक दिवस ताझ्या आढावी कडी फळे छायची त्याला इच्छा झाली. ती फळे काढायला म्हणून मी तडवार हातांत घेतली. तीही माझ्याबरोबर आला. ते उन्हाळ्याचे दिवस होते. कडक उन्हा होते, गांवातून वाहून पडल्यावर त्या उन्हात थोडा थारवा मिळाला म्हणून त्याने तडवार चालीला

एक इटकी मारली. पण वाक बेल झाला. तू मी बाहेर आला नाही. मी घाबरलो. मी कमेरला तडवार बांधली आणि हातापांल कडी मारली, खूप खोकला मी गेलो. निघे तडवारी गेल्यावर पाहिले तर एक विषिप्त सर्प त्याला भोळत होता. क्षणाच्याही किरन न करता मी नसवाहीने त्या सर्पाची खांदोळी केली व आपल्या मित्राचे रक्षण केले. त्याने कृतज्ञता व्यक्त केली आणि त्याच्या घरी येण्याचा आग्रह करला. त्याच्या घरी जायला मला डोंग द्या. नून व अण्ण्यातून जावे लागते. आखातस सा मला एक हॉनराच्य बाजूला घेऊन घेऊन मेला. निघे एक गुड्डा होती. मी गुड्डेत पाडिले तर निघे एक आदुगारीण आपले केस लाथावर धोकळे सोडून एका वाडवर काहीतरी घासत होती. निघे डोंग दिव्यापमाणे चमकत होते. चेहर वेड्यांकडला होता. माझा मित्र तिच्यानबळ मीला त्याला बघितल्यावर आदुगारीणने ओंघ त्याला प्रेमाने जवळ घेऊन चालीला

53

फेब्रुवारी २००२

शांताचा उपाय

नरेंद्र एक देखणा युवक होता त्याची महन्याकाक्षा होती की सर्वांनी त्याला महान समजावे व त्याची भरपूर प्रशंसा करावी त्यासाठी त्याने पुढील धन कमावले, परंतु असे धनाढ्य लोक खुप होते तांदेखील त्याच्यापैकीच एक होता त्यामुळे ना त्याला कांही महान समजले ना कांणी त्याची प्रशंसा केली

मग त्याने ठरविले की काहीतरी माहिरपूर्ण काम करावे, परंतु जसे साहसपूर्ण देखील श्रमक होते, त्याची त्याच्यापेक्षा जास्त लाहरी कुर्या करून दाखविली होती नरेंद्रला समजना की महान धनध्यासाठी आता काय करावे?

शांता नरेंद्रची दुरची नातलग होती तिच नरेंद्रवर खूप प्रेम होते, तिच्या जेव्हा नरेंद्रची विचारसरणी समजली तेव्हा तिने त्याला म्हणले "महानता अशी मागे लागून मिळत नसते ती आपोआप यावी लागते तू माझ्याशी विवाह

करास न मी तुला महान बनवून दाखवीन "

नरेंद्र हसला व जागा हेडालणीच्या सुगम म्हणाला "अस आहे तर हे वधू शांता माझदेखील तुझ्याक प्रेम आहे व तुझ्याशी विवाह करण्याची माझीतुझा इच्छा आहे तू म्हणतेस की तू मला महान बनवू शकतेस, तर लग्नापूर्वीच हे काम करून दाखव ना! असे शांत तर आपला विवाहदेखील लवकर होऊ शकेल "

'ठीक आहे ता! मी तुला एक योग्य उपाय सुचवते पण तो तुला सांगण्यापूर्वी तू मला एक वचन दे की तू माझ्याशीच विवाह करशील, दुसऱ्या कुणाशीही तू विवाह करत नाहीस, " शांता म्हणाली

नरेंद्रने मागला पुढचा काहीही विचार न करता जत दिले, "तू असा विचार तरी करा करू शकतेस की मी दुसऱ्या कुणाशी विवाह करेन? मी आता दाक्षणी तुला वचन देतो आणि तुझी गपय घेतो

"शपथ वगैरे ध्यायची काही गरज नाही एक काम कर, साऱ्या गांवभर प्रचार कर की तुझे माझ्यावर प्रेम आहे आणि कुठल्याही परिस्थितीत तू इतर कुणा मुलीशी लग्न करण्यास प्रसन्न येत नाही " शांता म्हणाली

नरेंद्र चिबून म्हणाला, "तुला माझ्यावर विश्वासच नाही म्हणून तू जसे बहाणे देत आहेस

त्याच्या गतराजे दुखावलेली शांता म्हणाली 'अस का म्हणतोस तू' मी तुला जो उपाय सांगणार आहे जो तू गावभर जो प्रचार करशील त्यावरच भवलवून आहे माझ एक, माझ्यावर विश्वास ठेव एक महिनाभर असा प्रचार चालू ठेव पुढच्या महिन्यात आपल्या देशाची राजकन्या आपल्या गावाबाहेरील जणूतान पनविल्ल्यासाठी येणार आहे त्यावळी तिच्यावरच राहून असे काहीतरी साहसपूर्ण कृत्य करून दाखव ज्यामुळे ती तुझ्यावर प्रसन्न होईल अन् ती नक्कीच तुला काहीतरी मागायला सांगेल, " बोलता बोलता शांता धावली

नरेंद्रची उत्सुकता वाढली त्याने शांताला सविस्तर योजना सांगण्याची विनंती केली शांता पुढे सांगू लागली, 'राजकुमारी नुझ्यासमोर विवाहाचा प्रस्ताव ठेवत पण तुला त्याला पूर्ण विरोध करवा लागेल तोकांना जेव्हा हे समजेल तेव्हा ते तुझी खूप तृप्ती करतील की नरेंद्र शांतार जिवापलीकडे प्रेम करतो व म्हणून त्याने राजकन्येचा विवाहाचा प्रस्तावमुढा घुड्याकून लावला अशा रीतीने तू खूप नाव कमावशील व प्रसिद्ध होशील',

हे सर्व सांगून शांत्यावर शांता म्हणाली, 'या खादांबा

जगान त्यागापेक्षा महान इतर कुठलेही कार्य नाही म्हणून तू माझा हा उपाय अमलात आण

मला वाटत नाही की इतक्या लहानशा गोष्टीने माझे कांही फार मोठे सर्व होईल किंवा मला खूप प्रसिद्धी मिळेल तरीपण तुझा हा उपाय अवांखा आहे, तू सांगितलेस नसे मी करीन " नरेंद्र दीर्घ श्वास घेत म्हणाला

दुसऱ्याच दिवशी गांवात बातमी पसरली की नरेंद्र शांतार जिवापलीकडे प्रेम करतो व इतर कुठल्याही स्त्रांकडे लोका वर करूनदेखील पहात नाही

शांता एक दिवस नरेंद्रला घेऊन म्हणाली, "उद्याच राजकुमारी आपल्या गांवाबाहेरील जमलत येणार आहे तू तुझे सर्व चातुर्य पयाला लाव व आपला उपाय अमलात आण तू एक

तलवारपण जंबळ बालगशील तर बरे होईल".

शांताचे काका राजदरबारात काम करीत. त्यामुळे त्यांच्यामार्फत राजपरिवाराशी संबंधित सर्व कुटुंबाचा बातम्या शांताच्या कुटुंबाला ठाऊक होत असत. नरेंद्रलासुद्धा ही गोष्ट माहीत होती. त्यामुळे काहीही संशय न येता तो दुसऱ्या दिवशी जंगलात गेला.

थोड्या दूरवर गेल्यावर त्याला एका स्त्रीच्या आर्त किंकाळ्या ऐकू आल्या. "बांजमा! बांजमा!"

नरेंद्र धावतच तिकडे गेला. एक गवेलइ मिशीयाला माणूस एका सुंदर युवतीला तलवार दाखवून धमकावत होता. नरेंद्रने ताबडतोब म्यानानून तलवार काढून पळवली व त्याच्यावर तुरम पडला. थोड्यावेळ दोघांचे तुरळ खुद्द झाले. फेब्रुवारी २००२

अखेर तो मिशीयाला नरेंद्रसमोर टिकाव धरू शकला नाही व त्याने तिथून पळ काढला.

"पराक्रमी धीर, योग्यवेळी येऊन तू माझा बचाव केलास. मी या देशाची राजकुमारी आहे. माझे नांव शशिरेशा आहे. 'त्या स्त्रीने स्वतःचा परिचय दिला व ती या जंगलत कशासाठी आली होती तेही तिने त्याला सविस्तर सांगितले.

आपली कहाणी सांगून झाल्यानंतर राजकुमारी त्याला म्हणाली, "तो मिशावाला माणूस आमच्या सैन्यांत मोठा खड्गवीर म्हणून प्रसिद्ध आहे. तू माझे रक्षण करण्यासाठी इतक्या मोठ्या वीराशी सामना केलास. ज्या रीतीने तो इतका धावरून पळून गेला, त्यावरून हेच सिद्ध होते की तू त्याच्यापेक्षा अधिक पराक्रमी वीर आहेस. तू देणगा आहेस, साहसी आहेस, पराक्रमी आहेस. ज्या मी तुझ्या घरी रथ पाठवीन. तू माझ्याशी विवाह कर. या देशाचा राजा हो आणि त्याचे सदैव रक्षण कर."

नरेंद्रचा चेहरा फिका पडला. शशिरेशा दिसायला तर सुंदर होतीच, शिवाय ती देशाची राजकुमारी सुद्धा होती. त्याने विचार केला, "हे माझे भाव्यच नाही तर दुसरे काय आहे?"

त्याने आपल्या व शांताच्या प्रेमासंबंधी तिला काहीही सांगितले नाही. महान वनण्याचे त्याचे स्वप्न पूर्ण होणार होते, त्यामुळे तो बेहद खूब होता. शिवाय तो देशाचा राजादेखील बनणार होता. अत्यंत आनंदाने तो राजकन्येला म्हणाला, "तुले राख पाड्यासाठी काळ्या दगडावरची रेष आहेन. तू जे म्हणशील तसेच होईल".

मग नरेंद्र घरी परतला. रात्री तो स्वप्ने पाहतच झोपी गेला. स्वप्नांत तो सिंहासनावर विराजमान

बांबोबा

झाला होता आणि लोक त्याला प्रणाम करीत होते.

दुसऱ्या दिवशी नरेंद्रच्या घरसमोर एक रथ येऊन थांबला. त्या रथामधून तो मिशावाला आणि शशिरेशा, दोघे उतरले. ते सरळ घराच्या आतच आले. त्यांना पाहून नरेंद्रच्या बडिलांना अत्यंत आश्चर्य वाटत होते. इतक्यांत तो मिशावाला माणूस त्यांना म्हणाला, "आम्ही तुमच्या मुलासाठी विवाहाचा प्रस्ताव घेऊन आलो आहोत." आश्चर्य चकित होऊन नरेंद्रच्या बडिलांनी त्यांना विचारले, "महाशय, प्रथम आपण कोण आहोत ते सांगण्याची कृपा करात का?"

"ज्या शहांताचा तुमच्या मुलाचे निरविशय प्रेम आहे, त्या शांताचा मी काका. मी राजदरबारत नोकरी करतो. या गांसत प्रथमच आलो आहे. या मुलीचे नाव शशिरेशा आहे व ती मामी मुली आहे. शांताच्या सांगण्यावरून हिने तुमच्या मुलाची परीक्षा घेतली, तुमचा मुलगा आपण दिलेले वचन विस्तरून गेला. त्याचे मन डगमगते, तरीदेखील शांता त्याच्याशीच लग्न करण्याचा इष्ट धरून बसली आहे. आम्ही हे लग्न पक्के करण्यासाठी आलो आहोत. शांताचे आईवडीलदेखील आता थोड्याच

येऊनत रथे पोहोचतील".

बडिलांच्या रोनारी उधा असलेला नरेंद्र हे सर्व ऐकून होता, शरमेने त्याची मान खाली झुकली होती. त्याचदिवशी त्याचा विवाह शांताशी निश्चित करण्यात आला.

नरेंद्र शांताला एकांतात भेटला तेव्हा म्हणाला, "तू मला सुचविलेल्या उपायाने मी महान वनणार होतो. फातु तसे काहीही झाले नाही. परंतु माझ्याशी विवाह करण्याची तुझी इच्छा पूर्ण करण्यात तू मात्र यशस्वी झालीस".

शांता हेंसून म्हणाली, "मनाच लोकांची रगजून आहे की घन, प्रेम, शक्ती इत्यादि गोष्टीमुळेच महानता प्राप्त होऊ शकते. परंतु जरी महानता त्याग करण्यांतच आहे. माझी इच्छा होती की तुलादेखील त्याग करायामागील कष्टांची कल्पना यावी. त्यासाठीच मी हे नाटक केले. झूट पुढे कधीही महान वनण्याची स्वप्ने पाहू नकोस, अपण आपले वैवाहिक जीवन सुखाने व्यतीत कर".

आपल्या होणाऱ्या पत्नीच्या विवेकबुद्धीवर नरेंद्र प्रसन्न झाला व महान वनण्याचे खूळ त्याने सोप्यांपून काढून दाकले.

चांदोघ

५९

फेब्रुवारी २००२

आरुद्र वर्षा

वैंग देशाच्या राजाचे नांव माणिक्यवर्मा होते. त्याच्या बरबारात कीर्तिलेना नांवाची एक राजनर्तकी होती. ती विलक्षण सुंदर होती. तिच्या सौंदर्याला अनुकूल असाच भरचोस केरासंभारही तिला लाभला होता. सान्या गज्यंत लोक म्हणत अखत कीं केस असावेत तर असे!

अचानक, कां कुणास ठाऊक-संतु तिचे केस भराभर गळू लागले. त्यामुळे ती घाबळून गेली. तिने राजवैद्याद्वारे चिकित्सा करवली, राजवैद्याने तिला तपासले परंतु त्याचा कांहीही फायदा झाला नाही. तिचे केस गळायच राहिले.

तेव्हा राजवैद्य तिला म्हणाले 'हे बघ मुली, जेव्हा रोगाचे निदान करणे अशक्य होते, तेव्हा सर्वांनाच परमेश्वराचा आधार घ्यावा लागतो. उद्यावेळी केवळ तोच आपल्याला पुन्हा निरोगी करू शकतो. आपल्याच राज्यमध्ये सरपूर या गावी एक शिवमंदिर आहे. त्या शिवलिंगावर भरचोस केसांची एक थंड आहे. त्यामुळे त्याचे नांवच जटासिंगेश्वर असे पडले आहे. त्याच नांवाने त्याची पूजाअर्चा होत असते.

त्याची तु पूजा केलास तर कदाचित तुझी इच्छा पूर्ण होईल व तुझे केस पत पूर्वीसारखे होतील'.

राजवैद्याच्या सल्लयानुसार राजनर्तकीने त्या शिवलिंगाची प्रार्थना करून म्हटले, "सुपूर गांवी स्थित जटासिंगेश्वरा, तूं जर माझ्या केसांची गज्जती थांबवलीस तर मी तुझ्या दर्शनाला येईन व तुझ्या सभामंडळात नृत्य करीन". अशा प्रकारे कीर्तिलेना शिवलिंगाला नमस् बोलली.

राजवैद्याच्या चिकित्सेचा परिणाम म्हणा, किंवा जटासिंगेश्वराची कृपा म्हणा-राजनर्तकीचा आचार बू झाला. तिचे केस पत पूर्वीसारखे सुंदर मिनु लागले. केस झाल्याचे पूर्ण थांबले.

आज राजनर्तकीला आपला नवस फेडायचा होता. त्यासाठी तिने राजाची अनुज्ञा मागितली.

राजाचे तिच्याकडून सर्व माहिती वीट सविस्तर विचालून घेतली व म्हणाला, "हे खरोखरच अद्भुत आहे. अशा भक्तवत्सल जटासिंगेश्वराचे दर्शन अवश्य केले पाहिजे."

त्यानंतर राजा आपल्या मंत्र्याकडे वळून

म्हणाला, "कीर्तिलेनेच्या नृत्यप्रदर्शनाप्रोबन्ध आमच्यादेखील यात्रेची पूर्ण व्यवस्था करावी."

आता सुपूर गांवाचा चेहऱोपोहऱा बदलून गेला. मंदिराचा कायापालट झाला. सुंदर सजावट झाली. सभामंडळात राजनर्तकीच्या नृत्यासाठी आवश्यक ती व्यवस्था त्वरेने करण्यांत आली. समारंभाच्या दिवशी राजा माणिक्यवर्मा दर्शनाला आला व त्याने दिवाजानुसार काही विशिष्ट पूजाविधी केले. त्यामुळे सामान्य जनतेला दर्शनासाठी बराच कल तिष्ठत उभे राहावे लागले.

दूरवरून स्थानार्थ आलेली एक सुंदरी नांवाची स्त्री यामुळे चिडून गेली. ती ओरडू लागली, "महाराज काय आभाळोतून टाकले आहेत काय? ते महाराज असले म्हणून काय माते! जटासिंगेश्वर स्वाधीपुढे त्यांचे काय म्हत्त्व? महाराजांवरून आम्हालासुद्धा आदर आहे पण तरीदेखील जटासिंगेश्वर आम्हाला जेवढा म्हत्वाचा आहे, तितके कांही महाराज नाही. विगेश्वराच्या जटेतून वाहण्याच्या पात्रेच गंगालाने मी दारुमी भिजून निघते व सशक्त बनते. आमचे म्हत्वाचे बेल पुढां तरून होतल. ते दिवस आता येऊ घातले आहेत. आम्हाचे बैर तरून होतील. पन्ना पुन्हा शक्ती मिळेल. या राज्यातील प्रजेला आम्ही अन्नधान्य पुरवू, स्वाधी, आम्हाला लवकर मंदिरात प्रवेश करून खावा".

राजाने सुंदरीचा आरडाओरडा ऐकला व तिला मंदिरात बोलावण्याची आज्ञा दिली, तिच्याबरोबर तिच्या पत्नीदेखील आत आता. त्यांची आपल्याबरोबर कांही धैर्य आणल्या होत्या. त्या धैर्यामधून त्यांनी कापसाचेद्विग झाली ओतले. त्यानंतर 'ह्रत महादेव' असा घोष करीत सिंगेश्वराला वंदन केले. त्यानंतर कापूस जाळला आणि गंधान्यांतील शिवलिंगाला साष्टांग प्रणिपात केला. महाराजांनी आपल्या चांदीबा

सैनिकांना त्या घोषांना न ऐकण्याचा इशारा दिला. मग राजाने जेव्हा पूजा केली, तेव्हा त्याच्याच बरोबर त्या दांपत्याची पूजादेखील पुजाऱ्याने एकदमच स्वीकार केली.

पूजा समाप्त झाल्यानंतर राजाने सुंदरी व तिचा पती या घोषांना जवळ बोलावून घेतले व विचारले, "महाराज होण्याच्या नात्याने आपली नेहमीची पूजा परंपरा तोडण्याची माझी इच्छा नव्हती. मला हे सर्व अजिबात आवडले नाही पण मी मौन नाळगले. उन्माद चढल्याभरासुद्धा तुम्हा आरडाओरडा घालला होता की मी आता पुरुष होणार. आमचे बेल पुन्हा तरून होणार-इत्यादि इत्यादि. तुम्ही देवाच्या गंधान्यात कापूससुद्धा जाळलात. हे सर्व कल्प्यामागे तुमचा काय हेतू होता-राजा सविस्तर खुलासा तुम्हाला तुमच्या महाराजांकडे धावूनच लागेल." राजाचा आवाज चांगलाच कठोर झाला होता.

तेव्हा सुंदरीचा पती म्हणाला, "महाराज, माझी पत्नी वेडीकुळी नाही. तिने जे म्हटले त्यात कांहीही

बेडेपणा नाही. हा आमचा एक दरवर्षीचा परिणाम आहे - अश्विनीपासून रेवतीपर्यंत सत्तावीस नक्षत्रांमधे सूर्याचा प्रवेश होण्यापूर्वीच्या पर्जन्यवृष्टीचे आम्ही मोजमाप करतो. विशेषतः मृग ते विशाखा नक्षत्रांपर्यंतच्या बारा नक्षत्रांच्या दरम्यान जो पाऊस होणे योग्य वा अयोग्य, त्या पर्जन्यवृष्टीच्या आधारे शेतीच्या फायद्या वा नुकसानाचे अंदाज बांधले जातात. बंदा चांगला पाऊस झाला आहे. मृगाच्या पावसाने म्हातऱ्या पैलांमध्ये देखील स्फूर्त आली व त्यांनी जोरदारपणे नांगर चालवला. शेंकटाच्या जटांमधून अवखळपणे वाहणाऱ्या गीप्रमाणे आर्द्रा नक्षत्रात झालेल्या पावसात मिजलेल्या पाण्यात पत्नीने पुरुषाप्रमाणे शेतीत कष्ट केले. माझ्या पत्नीने जे कडी लहलेल केले ते सर्व आर्द्रा व मृगाच्या पावराशी संबंधित आहेत. तिने आपल्यासभोर चवताळून जे बेट लागल्यासारखे बर्तन केले, त्याच्यावहल मी आपली धावा मारलो."

महाराज गणितप्रवर्तमानाच्या बोलण्याने शांत झाले व त्याला म्हणाले, "हे सर्व ठीक आहे. पण गणितात कापूस जाळण्याचे कारण काय?"

"महाराज पुष्पनक्षत्र काळात रात्री नांगराच्या एका टोकवर वीस तीळ्यांचा कापूस बांधून तो नांगर

होताना ठेवला जातो. सकाळी मेऊन त्या कापसाचा पिळून बघितले जाते. जर त्यातून पाणी वाहू लागले तर समजतात की त्या वर्षी चांगला पाऊस होईल, जर जास्त पाण्याचे थेंब वाहिले नाहीतर समजतात की पाऊस थंड फारसा चांगला होणार नाही. ही पाऊसमात्राची परीक्षा करून झाली की मग आम्ही शिवलिंगाची आरती करतो हेच आम्ही आता केले." सुंदरीचा पती म्हणाला.

त्याच्या या उत्तराने संतुष्ट झालेला राजा म्हणाला, "आर्द्राच्या पावसावहल मला फारशी माहिती नाही आहे. परंतु या रुद्रमंदिरांमध्ये तुझ्या पत्नीने पुराणा पुरुषाप्रमाणे महाराजतेला त्याची चक्र दाखवून दिली. या पावसाप्रमाणे मिळून लीदेखील पुरुषाप्रमाणे कठोर परिश्रम करण्यास योग्य होणे. दरवर्षी अशीच जोमदार पर्जन्यवृष्टी होवी आणि आपले राज्य सदा फळत-फुलत राहून त्याची स्तूति बरतत राहो."

राजतर्ककी कीर्तिसेनेच्या नृत्यप्रमाणेमात्राच्या समाप्तीनंतर महाराजांनी सुंदरी व तिच्या पतीचा सत्कार केला. त्याकाळच्या बॅन राज्यात आर्द्राच्या पावसानंतर कर्मांतकमी एक दिवसतरी खियाशेतीप्रथे अत्यंत काम करीत.

फेब्रुवारी २००२

इतिहासकार

अनेक वर्षांपूर्वी महेंद्रगिरी राज्यावर राजा पुरंदर राज्य करीत होता. राजा पुरंदर कुशल राजनीतिज्ञ तर होताच पण त्याला कला व कलाकारांप्रति योग्य आस्था होती. त्याच्या राज्यात कला व कलाकारांचा सन्मान होत असे. संधी मिळताच विविध कलांच्या श्रमज्ञ विद्वानांचा जो यथोचित गौरव करीत असे.

एकदिवस राजा पुरंदरच्या दरबारात एक पदवेशी आला. त्याचे नांव श्रीकंठ होते. इतिहास लिहिण्याचा त्याचा व्यवसाय होता. तो अनेक देशांमध्ये जाऊन ऐकक वर्ष वास्तव्य करीत असे आणि तेथील भाषा शिकून घेऊन त्या त्या देशाचा इतिहास सविस्तर लिहून काढीत असे. अशा प्रकारे श्रीकंठने चौदा भाषा शिकून त्यांना प्राविण्य मिळविले होते व चौदा देशांचे इतिहास लिहून काढले होते. त्यानंतर तो महेंद्रगिरी राज्यात आला होता.

इतका निष्ठान पंडित आमच्या बराचो आलेला पाहून राजा पुरंदर अतिशय प्रसन्न झाला. ती

श्रीकंठला म्हणाला, "तुम्ही माझ्या राज्यात वेळील वर्षभर राहून आमच्या देशाचा इतिहास लिहून काढा. तुम्हाला हव्या त्या सान्यासोयी मी करून देईन".

"ठीक आहे महाराज! परंतु तुम्ही मला तुमचा जीवशब्द-कंठशब्द मित्र म्हणून तुमच्या सोबत राहाण्याची अनुमती द्यावी. त्यामुळे माझे काम खूप सुलभ होईल," श्रीकंठ उत्तरला.

पुरंदर राजाने ही उट मान्य केली. श्रीकंठने राजाच्या जिवलग मित्राचे पद मिळविले. मग तो राजासह हिंडण्याभिरुण्यात, शिकारीला जाण्यात, किंवा युद्धावदेखील राजाबरोबर जाण्यात जास्त वेळ घालवू लागला. अशा प्रकारे तो राजाच्या शासन-कार्याच्या सूक्ष्म निरीक्षण करू लागला त्यानंतर शाह्यांत हिंडून सर्व प्रकारच्या लोकांबरोबर चर्चा करण्यात तो वेळ व्यतीत करू लागला. सर्व लोकांना थोड्याच काळात त्याच्या व राजाच्या वाट मैत्रीची माहिती झाली. त्यामुळे सर्वजण त्याच्याविषयी विशेष आदरभाव दाखवू लागले.

- इंद्राध केनेडिया -

नगरातील धनाढ्य लोक व व्यापारी नगरे त्याला खास भोजनसमारोहांसही विमंजण देऊन बोलावं लागले. श्रीकंठाकडून आपला जास्त ताभ कसा होईल याचाच ते लोक विचार करीत असत.

श्रीकंठाला महेंद्रगिरीमध्ये पेऊन एक वर्ष पूर्ण होत आले होते, राज्याचा इतिहासदेखील लिहून पूर्ण होत आला होता. एक दिवस राजाने तो अर्धवट लिहिलेला ग्रंथ मागवला व वाचून काढला. त्यामध्ये महेंद्रगिरी राज्यातील लोकांचे आचार, विचार, व्यवहार, राजाने जनतेच्या कल्याणाकरी केलेले कार्य, राजा व कचारी लोकांचा परस्पर विश्वास आणि सहयोग इत्यादि गोष्टींचे सुंदर वर्णन केले होते.

परंतु एका जागी लिहिले होते - 'या राज्यातील जनता भोळीभायडी आहे. राजा खरोखर शर्मिल्या आहे. त्याचे कार्यचारीदेखील पूर्णतया राजविष फेडुचारी २००२

आहेत. परंतु या राज्यातील व्यापारी व धन्यांन लोक ग्रंथाचाराने बनलेला लुबाडून संपत्ती कमवत आहेत !'

राजाला हे शब्द ऐकून नाराज होत. त्याने श्रीकंठला बोलावून घेतले व म्हणाला, 'हे महान पंडित, तुमचा ग्रंथदार अप्रतिम आहे, त्यांत दोष दाखवायला जागाच नाही. परंतु माझ्या राज्यातील धनवान व्यापाऱ्यांचे तुम्ही स्वार्थी व भ्रष्ट म्हणून वर्णन केले आहे - ते मात्र अतथ्य आहे.'

"माझ्या लेखनातील चुकांबद्दल माफी असावी महाराज. ग्रंथ लिहून पूर्ण करण्यापूर्वी मी त्या सुधारून काढीन," श्रीकंठ म्हणाला.

राजा त्याच्या बोलण्यावर अतिशय प्रसन्न झाला. दुसऱ्या दिवशी श्रीकंठनगरातील मोठमोठ्या व्यापाऱ्यांना व धनवान लोकांना जाऊन घेऊन, तो त्यांना म्हणाला, 'राजा पुढर चक्रवर्ती सम्राटाना नजराणा पाठवू इच्छितात. म्हणून तुम्ही तुमच्या जावळ असलेल्या उत्तम प्रकारच्या हिरण्वाक्षिची यादी बनवून द्यावी.'

अशा प्रकारे श्रीकंठने काहीकाही जणांकडून सोनेदेखील घेतले. श्रीकंठ राजाचा जिवलग सखा असल्याचे ठाऊक असल्यामुळे सर्वांनी राखो रुपयांच्या किंमती वस्तू निश्चितपणे त्याच्या हवाली केल्या. श्रीकंठने जी वस्तुंची यादी बनवली त्यावर सर्वांच्या राह्यादेखील घेतल्या.

दुसऱ्या दिवशी सकाळीच शहरभर बातमी पसरली की काल रात्रीच श्रीकंठ राज्यातून पळून गेला. हे ऐकून ते सर्वजण राजाकडे आले, ज्यांनी ज्यानी आदल्या दिवशी श्रीकंठकडे सोने-हिर इत्यादि दिले होते, ते सर्वजण यादी घेऊन आले होते.

आपापली यादी राजाला दाखवून ते म्हणाले 'महाराज, आम्हाला वाचवा! आपल्या जिवलग मित्राने आपले नांव सांगून आम्हाला सर्वांना पूर्णपणे लुबाडले आहे. आपण धर्मात्मा आहात महाराज! वृत्त्या आपण आमचे नुकसलन म्हणू घाबे'.

राजाने विचार केला की त्याने तर व्यापारी व धनाढ्य लोकांकडून सोने-हिर इ. वस्तू कल्याणा आदेश श्रीकंठला कधीच दिला नव्हता. श्रीकंठ स्वतः हून सर्वांना लुबाडून पळून गेला असावा, असा विचार करून त्याने खजिनदाराला बोलावले व कोणाकोणाचा किती नुकसानभरपाई द्याव्याची आहे, त्याची यादी बनवून देण्यास सांगितले.

खजिनदाराने सर्वांच्या याद्या गोळा करून हिरोव केला, तेव्हा त्याच्या लक्षात आले की इतकी संपत्ती खजिन्यांत नव्हतीच, हे ऐकून राजा चिंतातुर झाला. इतक्यात श्रीकंठ एक श्लीमोडी पैली वेऊन तिथे वेऊन पोहोचला, ती पैली व एक यादी राजाच्या हातांत वेऊन म्हणाला, 'मी ज्यांच्या ज्यांच्याकडून ज्या ज्या वस्तू घेतल्या होत्या, त्यांची ही यादीपण बनवली होती. या यादीप्रमाणे आपण ज्याला त्याला त्यांच्या वस्तू परत कराव्यात'

श्रीकंठला बघताक्षणीच सर्व किर्यादी धावरून गेले. राजा काही बोलायच्या आधीच सर्वांनी त्याचे पाय धाबे व म्हणू लागले, 'महाराज, आम्ही तुम्हाला दिलेल्या याद्या जस चुकीच्या असतील, तर कृपया आम्हाला माफ करावे. आम्ही जेव्हा ऐकले की श्रीकंठ पळून गेला तेव्हा अधिक पैशाच्या हत्या-सापोटी आम्ही खोटेया याद्या बनवून त्या लुभारता सादर केल्या'.

राजाने त्यांना त्यांच्या चौकसतू परत करायला ठम नकार दिला व सर्वांना पैकाम्या हाती परत पाठवले. श्रीकंठने असलेली पैली राजाने घेतली व खजिन्यांत जमा करण्यास खजिनदाराला कर्मावले.

त्यानंतर राजा श्रीकंठला म्हणाला, 'हे महापंडित, तम्ही तुमच्या ग्रंथात जे लिहिले आहे ते चुकीचे नाही, हे सिद्ध करण्यासाठी तुम्हाला बरेच श्रम घ्यावे लागले'.

"मोठ्या लोकांबद्दल अशा गोष्टी लिहायच्या म्हणजे एवढे कष्टनी घ्यावेच लागतात. महाराज! ही देखील एक कला आहे !" श्रीकंठ उत्तरला.

त्यानंतर राजाने त्यास भरपूर इनाम दिले व श्रीकंठ दुसऱ्या देशाला निघून गेला.